

Unge, ulighed og uddannelse

’

I dette nummer af ungdomsforskning synliggør vi nogle af forskellene og ulighederne i uddannelsessystemet: forskelle og uligheder, som de unge [...] selv bringer med ind i uddannelsessystemet, men også forskelle og uligheder, som uddannelsessystemet skaber.

ungdomsforskning

ungdomsforskning

Unge, ulighed og uddannelse

Årg. 6, nr. 3 - september 2007

Citat på forside

Niels Ulrik Sørensen

Se artikel s. 6.

Udgiver

Center for Ungdomsforskning ved Learning Lab Denmark, DPU, Aarhus Universitet

Ansvarshavende redaktør

Birgitte Simonsen

Redaktør

Niels Ulrik Sørensen

nus@dpu.dk

Layout

Niels-Henrik M. Hansen

nmh@dpu.dk

Abonnement for 2007

4 numre: Kr. 150,- (enkeltpersoner), kr. 200,- (institutioner)

Løssalg

1 nummer: Kr. 50,-. Der ydes rabat ved køb af flere numre og eksemplarer.

Se www.cefu.dk for yderligere information.

Bestilling af abonnement og løssalg

ungdomsforskning@lld.dk

ISSN 1602-0324

Tryk

Werks Offset A/S,

Copyright

Center for Ungdomsforskning

- 5 REDAKTØREN**
- 5 Stopklodser
Af Niels Ulrik Sørensen
- 7 TEMA: UNGE, ULIGHED OG UDDANNELSE**
- 9 Sårbare og udsatte
Af Niels Ulrik Sørensen
- 15 Ulighed i uddannelse bunder i nye kulturelle barrierer
Af Lars Olsen
- 19 Statistisk indblik: Lige udannelse; ulige løn
Af Trond Beldo Klausen
- 27 Realistiske drømme om fremtiden
Af Mette Pless og Noemi Katznelson
- 31 Statistisk indblik: Mor og far bestemmer
Af Trond Beldo Klausen
- 37 Interesserer rigtige piger sig for teknik og naturvidenskab?
Af Henriette Tolstrup Holmegaard
- 42 Statistisk indblik: Sent færdig, lav løn
Af Trond Beldo Klausen
- 42 BOGOMTALER**
- 42 Et velrette spark i bagdelen
Af Bibi Hølge-Hazelton
- 43 Hvorfor lever vi, som vi gør
Af Maria Mark Andersen
- 46 Børn i lærende fællesskaber
Af Mette Pless

Stopklodser

Af Niels Ulrik Sørensen

Velfærdsdebatten raser på Christiansborg. Vinderen er den, der tilbyder mest velfærd til flest grupper: de gamle, de syge, børnefamilierne, hjemmehjælperne, de hjemløse. Der er velfærdsgaver til alle grupper. Vi takker ydmygt, og hvis det valg ellers snart kommer, skal vi nok huske at sætte krydset det rigtige sted.

Men hvad med dem, der ikke tilhører nogen gruppe? Dem, der går rundt og bakser med tingene for sig selv? Skal de ikke have nogen velfærdsgaver?

Disse spørgsmål bliver stadig vigtigere i en tid, hvor politikken i stigende grad tager form som kontrakter mellem politikerne og de grupper i befolkningen, der er i stand til at gøre sig gæl-

dende i to minutters indslag på tv-nyhederne. Og hvor de, der ikke evner det, bliver stadig mere usynlige i politikken.

Unge får masser af opmærksomhed i det offentlige rum. Nogle vinder talentkonkurrencer på tv, andre kører ræs med alkohol i blodet. Og overskrifterne er stensikre. Men bortset fra en lille gruppe autonome på Nørrebro og nogle radikaliserede muslimer i Nordvest, er de unge bemærkelsesværdigt usynlige i politikken. Det er sjældent, at politikerne indgår kontrakter med unge, når der deles valgflæk ud.

Nu kunne man forledes til at tro, at de unge bare har det for godt. At de simpelthen ikke har nogen grund til at mobilisere sig og stille krav

til politikerne. Sådan er det da måske også for nogen unge.

I bogen *Den nye ulighed* gør forfatteren Lars Olsen imidlertid opmærksom på, at en sjettedel af en ungdomsårgang har markant dårligere livschancer end deres jævnaldrende. De har større risiko for at blive fjernet fra hjemmet eller omfattet af andre sociale foranstaltninger. Og mange af dem havner – som deres forældre – uden uddannelse og fodfæste på arbejdsmarkedet.

Det er naturligvis et større socialpolitisk spørgsmål. Samtidig påpeger Olsen, at der bør oprustes særligt mod uligheden i uddannelsessystemet. Han mener således, at uddannelsessystemet bygger på den højere middelklassens kultur og livsformer, hvilket virker ekskluderende på unge, der er vokset op med andre kulturer og livsformer – som det er tilfældet med den ovennævnte sjettedel.

Det er imidlertid en eksklusion, vi efterhånden har vænnet os til. Ifølge Olsen mødes de unge alt for ofte med en tilbagelænet holdning om, at ”det går jo nok”. Og da de ydermere sjældent mobiliserer sig, forbliver deres eksklusion ofte usynlig og med ringe politisk årvågenhed. Altså med mindre det ender som på Nørrebro eller i Nordvest.

I dette nummer af ungdomsforskning synliggør vi nogle af forskellene og ulighederne i uddannelsessystemet: forskelle og uligheder, som de unge gennem deres klasse, køn og kultur selv bringer med ind i uddannelsessystemet, men også forskelle og uligheder, som uddannelsessystemet skaber.

Artiklerne viser, at der stadig er masser af forskelle og uligheder. At der stadig er masser af stopklodser, der står klasse, køn og kultur på. De viser dog også, at uddannelsessystemet allerede gør noget for at fjerne stopklodserne, og at nogle unge rent faktisk manøvrerer udenom dem.

Hvis du vil vide hvordan og hvorledes, må du læse videre.

Niels Ulrik Sørensen
Redaktør af ungdomsforskning

.....

Vores uddannelsessystem har undergået store forandringer de seneste årtier. Den sorte skole er for længst sat i skammekrogen. Spørgsmålet er, om det også er tilfældet med dens ulighed. Meget tyder på, at nogle unge er mere sårbare og udsatte i uddannelsessystemet end andre.

Sårbare og udsatte

Af Niels Ulrik Sørensen

Da vi gjorde op med den sorte skole, troede vi, at det ville føre til større lighed i uddannelse. Det skete bare ikke, skriver forfatteren Lars Olsen i den første artikel i dette nummer af ungdomsforskning – "Ulighed i uddannelse bundet i nye kulturelle barrierer".

Dermed anslår Olsen det tema, der vil løbe som en rød tråd gennem alle artiklerne – nemlig forskelle og uligheder i dagens uddannelsessystem. I sin artikel argumenterer Olsen for, at vore dages uddannelsessystem stadig er indrettet efter de velstillede samfundsgrupper, men at det blot sker på andre måder end tidligere.

Olsens artikel afløses af det første af tre artikler, som angriber ulighed og forskelle i dagens uddannelser fra en statistisk synsvinkel. Alle disse

tre artikler er skrevet af forskeren Trond Beldo Klausen fra Aalborg Universitet.

I den første artikel "Lige uddannelse, ulige løn" skriver han om tilbøjeligheden til, at flere piger fra ufaglærte og faglærte familier får en gymnasieuddannelse. Det er godt, skriver Klausen, for uddannelse skaber social mobilitet. Men, understreger han, uddannelse fører ikke nødvendigvis til lighed. Statistikken viser nemlig, at personer fra hjem uden uddannelsestraditioner er dårligere til at konvertere deres uddannelser til klingende mønt end personer fra privilegerede hjem

Unge på klasserejse

I "Realistiske drømme om fremtiden" fortæller Mette Pless og Noemi Katznelson fra Center

for Ungdomsforskning, at unge i stigende grad sorterer de vilde drømme fra, når de skal vælge uddannelse.

Realismen slår især igennem hos de fagligt svage unge og unge på klasserejse – dvs. bogligt stærke unge, der kommer fra en uddannelsesfremmed baggrund og orienterer sig mod en gymnasial uddannelse. Ifølge Pless og Katznelson føler disse unge sig ofte sårbare og udsatte i uddannelsessystemet, hvorfor det er nødvendigt for dem at fokusere på deres styrkesider, hvis de skal klare sig helskindet igennem.

Uddannelsesvalget er også i fokus i Trond Beldo Klausens anden artikel "Mor og far bestemmer". Her viser Klausen med udgangspunkt i ny statistik, at danske forældre har stor indflydelse på børnenes uddannelsesvalg hele vejen til universitetet.

Samtidig spiller studievejlederne en vigtig rolle – især blandt unge fra uddannelsesfremmede miljøer. Klausen konkluderer derfor, at studievejlederne kan spille en vigtig rolle i kampen mod negativ social arv.

Plads til mangfoldighed

Henriette Tolstrup Holmegaard fra Center for Ungdomsforskning sætter i artiklen "Interesserer rigtige piger sig for naturvidenskab?" fokus på en minoritet på det tekniske gymnasium htx: pigerne. Pigerne stortrives blandt de mange drenge på uddannelsen – her er plads til at være pige på nogle andre måder end i folkeskolen.

Samtidig er der ikke noget, der tyder på, at pigerne skubber drengene af pinden på uddannelsen. Drengene på htx vil faktisk gerne have flere piger på uddannelsen – her er plads til mangfoldighed.

Den sidste artikel "Sent færdig, lav løn" tager fat om en problemstilling, der ofte diskuteres i offentligheden: de unges dimmitendalder. Med udgangspunkt i ny statistik konkluderer Trond Beldo Klausen, at unge, der afslutter deres uddannelser sent, har udsigt til at opnå en lavere årsløn på arbejdsmarkedet end dem, der afslutter uddannelsen tidligt. Sammen med effekten af færre erhvervsaktive år kan det samlede indkomsttab over et livsløb nå op i flere millioner kroner.

Men, understreger Klausen, livet er andet end arbejde og penge. Den sene studieafslutning kan være forårsaget af aktiviteter, der fremmer livskvaliteten, så det er måske ikke så ringe endda.

Ikke noget isoleret

Ikke desto mindre er det et vidnesbyrd om, at forskelle og uligheder i uddannelsessystemet ikke er noget isoleret. De er nært forbundne med forskelle og uligheder i livet i øvrigt. Netop derfor er de så vigtige at få løftet frem og diskuteret.

Niels Ulrik Sørensen er redaktør på ungdomsforskning

.....

Da vi gjorde op med »den sorte skole«, troede vi, at det førte større lighed i uddannelse. Det skete bare ikke, påpeger forfatteren Lars Olsen, der er aktuel med debatbogen »Den nye ulighed«. Vore dages uddannelsessystem er stadig indrettet efter de velstillede samfundsgrupper, bare på en anden måde end før.

Ulighed i uddannelse bunder i nye kulturelle barrierer

Af Lars Olsen

Jeg hører til en af de sidste årgange, der gik i den gammeldags »sorte skole«. Da jeg begyndte i skole, stillede vi op på rækker i skolegården og gik klassevis op til lokalet. Vi rejste os pænt op, når læreren kom ind i klassen.

Den fysiske revselse af eleverne var godt nok afskaffet, men historielæreren brugte stadig pegepinden. Man kom op i et hjørne ved tavlen, vendte rumpen til og fik et par hastige svirp.

Jeg hører også til den første generation af danske elevrådsaktivister. Engang midt i 1960erne deltog jeg i det første elevrådsmøde nogensinde på min folkeskole. Siden sad jeg i ledelsen af Danske Gymnasieelevers Sammenslutning og var aktiv i den uddannelsespolitiske debat.

Jeg hører således til den generation, der fulgte efter studenteroprøret i 1968 og deltog i en bred ungdomsbevægelse. Jeg er ikke lige stolt af alle datidens excesser, men grundlæggende var oprøret godt og nødvendigt. Det banede vej for mere utvunge omgangsformer og et uddannelsessystem, som lagde anderledes vægt på deltagelse og medleven. Fremskridt, som borgerlige debattører og politikere »glemmer« i deres angreb på 68erne.

Til gengæld blev et andet af datidens mål aldrig gennemført: Større lighed i unges uddannelsesmuligheder. Dengang troede vi, at opgøret med »den sorte skole« også førte til større lighed. Vi antog, at en demokratisering af omgangsformerne også ville demokratisere adgangen til uddannelse. Sådan gik det bare ikke.

Gennemsnitskarakter ved folkeskolens afgangsprøve 2002-04 fordelt på forældrenes uddannelse¹:

Højeste uddannelse blandt forældrene	Matematik	Dansk	Andel af eleverne
Ufaglærte	7,5	7,6	17%
Erhvervsuddannelse	7,9	8	43%
Kort videregående uddannelse	8,2	8,3	6%
Mellemlang videregående uddannelse	8,4	8,6	22%
Bachelor	8,7	8,7	1%
Lang videregående uddannelse	8,9	9	9%
Forskeruddannelse.	9,3	9,2	1%

Kilde: Undersøgelse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på basis af data fra Danmarks Statistik, offentliggjort i Ugebrevet A4 nr.40/2005

¹ Undersøgelse fra AERådet på basis af data fra Danmarks Statistik, offentliggjort i Ugebrevet A4 nr.40/2005.

Stadig massiv ulighed

Hvorfor? Levestandarden er ellers flerdoblet siden 1960'erne. Det brede lag af lønmodtagere bor ikke i små overbefolkede lejligheder, sådan som det stadig var almindeligt dengang, men har carport, udestue og trygge rammer om børnenes opvækst. Også Statens Uddannelsesstøtte har en helt anden størrelsesorden end i min ungdom.

Alligevel har den sociale ulighed i unges uddannelseschancer ikke rokket sig. De fleste har godt nok fået mere uddannelse, men forskellen på de ufaglærtes og akademikernes børn er ikke blevet mindre, snarere tværtimod.

Det fremgår blandt andet af en afhandling om chanceulighed i Danmark, som den unge sociolog Lars Benjaminsen færdiggjorde i 2006. Den viser, at de sociale forskelle i de unges uddannelseschancer blev udjævnet gennem det meste af 1900-tallet. I starten af århundredet var der

en afgrundsdyb ulighed – børn af for eksempel akademikere og lærere levede i en helt anden verden end arbejdernes og bøndernes børn. Men årti for årti blev forskellen snævret ind.

Lars Benjaminsens undersøgelse viser imidlertid, at den sociale udligning gik i stå hos dem, der blev født i 1960'erne – den generation, der voksede op i 1970'erne og blev færdige i uddannelsessystemet i 1980'erne. Og siden har chanceuligheden ikke rokket sig. Det er stadig de højtuddannedes børn, der har langt de bedste muligheder for at få en højere uddannelse. Og det er stadig de ufaglærtes børn, der har langt den største risiko for at blive ufaglærte.

Uligheden grundlægges allerede i skolen – ja, ofte før. Her på siderne bringes en tabel over karaktererne ved folkeskolens afgangsprøve. De viser en systematisk social ulighed, hvor forældrenes uddannelsesbaggrund slår ben-

.....

hårdt igennem i de unges karakterer. Et barn af en ufaglært opnår i dansk 7,6 i snit, et barn af en faglært 8,0, mens akademikernes børn får 9 eller mere. Det er frem for alt de højtuddannedes børn, der skiller sig ud ved at være usædvanlig gode til at honorere skolens forventninger og krav.

»Ansvar for eget barns læring«

I grunden ligger forklaringen lige for: Vi har fjernet mange af de økonomiske barrierer, der hindrede arbejderklassens kvikke børn i at tage en uddannelse. Men de kulturelle barrierer er der fortsat. Vore dages uddannelsessystem er stadig indrettet efter de velstillede samfundsgrupper, bare på en anden måde end før.

Moderne forældre er nærmest blevet konsullenter for deres børn. Læsere med større børn kan sikkert genkende situationen: Ens søn eller datter får en større projektopgave i skolen, og en hektisk proces starter i hjemmet. Hvor finder jeg oplysninger om Ribbjergs forfatterskab eller Paris' forstæder? Hvordan får jeg hoved og hale på de mange tusinde hits på nettet?

Forældre er med til at brainstorme om, hvordan projektet gribes an. Undertiden hjælper de også med at finde materiale – hjemme i bogreolen eller på nettet og biblioteket. De læser udkast til opgaven og giver gode råd. Men forældre har vidt forskellige forudsætninger for at træde ind i denne rolle. Der er stor forskel på, om mor er akademiker eller sidder ved kassen i Netto.

»Ansvar for egen læring« betyder ikke bare, at der lægges større ansvar over på eleverne. Det betyder også, at forældrene får en større rolle – og dermed slår de sociale forskelle mellem forældrene hårdere igennem. Det er frem for alt forældre med længere uddannelse, som har forudsætninger for at påtage sig det, der retteligt burde hedde »ansvar for eget barns læring«.

Individualisering

Den sociale ulighed bliver forstærket, når de unge i ungdomsuddannelserne møder et individualiseret system med et hav af valg, mest markant på erhvervsuddannelserne. Her medførte den såkaldte Reform 2000, at de gamle stamklasser blev afløst af korte moduler, hvor man skifter kammerater hver 5. uge for at realisere sin helt personlige uddannelsesplan.

Reformen skulle gøre de unge ansvarlige og omstillingsparate, men resultatet er, at mange savner tætte venner og faste rammer og derfor falder fra. Frafaldet på erhvervsuddannelserne er slet og ret eksploderet, siden reformen blev gennemført under daværende undervisningsminister Margrethe Vestager (R).

Endnu en ændring af erhvervsuddannelserne skal fra i år rette op på nogle af disse mangler. Det bliver nu muligt at lave strukturerede forløb for særlige elevgrupper, for eksempel såkaldt »svage unge«. Men lærerne, eleverne og mange af skolelederne er fortsat kritiske. De peger på, at erhvervsuddannelserne er blevet et virvar af indgange, niveauer og uddannelsesformer, og at opgøret med individualiseringen burde føres mere konsekvent igennem.

Akademisering

En anden kulturel barriere er de seneste tiårs »akademisering« af mange mellemlange videregående uddannelser. En proces, hvor fagets mere konkrete sider svækkes til fordel for bredere almene teorier.

For eksempel var der i sommeren 2006 en større debat om sygeplejeskeuddannelsen, foranlediget af en artikelserie i Politiken. Sygeplejeskeuddannelsen oplever et stort frafald, og ifølge en AKF-rapport er den væsentligste årsag, at mange studerende oplever uddannelsen som for teoretisk og med for lidt praktisk indhold. En ny sygeplejeskeuddannelse i 1999 styrkede

almene teoretiske fag som videnskabsteori, sociologi, organisation m.v. Til gengæld oplever sygehusene, at nyuddannede sygeplejesker er usikre på basale praktiske opgaver som at skifte en bandage eller tage et blodtryk.

Sidste års debat førte til en revision af sygeplejeskeuddannelsen, men i virkeligheden er det blot toppen af isbjerget, Andre mellemlange uddannelser har nøjagtig de samme problemer. En nyuddannet lærer har eksempelvis kun 0,6 årsværk praktik på en skole, men 0,7 årsværk pædagogisk teori (didaktik, psykologi m.v.).

Resultatet er, at mange nyuddannede lærere er nærmest bange for at komme ud i et klasseværelse, fordi uddannelsen ikke i tilstrækkelig grad har forberedt dem på de mere praktiske sider af jobbet. Resultatet er også, at unge fra hjem med boglige traditioner har bedre chance for at tage uddannelsen – ikke fordi de er bedre lærere eller sygeplejesker, men fordi de lettere kan honorere de akademiske krav.

De velstillede skole – bare på en anden måde Uddannelsessystemet tager i høj grad udgangspunkt i den tredjedel af familierne, der har lange eller mellemlange boglige uddannelser. De har det fint med individualisering, frit valg, akademisering og »ansvar for egen læring«. Derimod er uddannelseskulturen stadig en fremmed verden for det store flertal, hvor forældrene ikke har længere boglig uddannelse og heller ikke bruger abstrakte teorier og begreber i hverdagen.

I min barndom var skolen en af det borgerlige samfunds solide institutioner. Udenadslære og disciplin var i højsædet – man skulle rette ind og kende sin plads. Hvis Kaj Holger, fabrikanten fra tv's Krøniken, havde ringet til min skoleinspektør, så havde de delt både normer og idealer.

Dét ændrede sig ved opgøret med »den sorte skole«. Omgangsformerne og undervisningen blev demokratiseret, men rent socialt er »nissen flyttet med«. I dag kan professordatteren ikke score billige point hos læreren ved pæne manerer og latinske verber, men ved »sociale kompetencer« og fine akademiske ord om perspektivering og diskursanalyse. De sociale koder stammer nu som før fra samfundets øvre lag.

De økonomiske barrierer for adgangen til uddannelse er godt nok mindre end for en generation siden, men de kulturelle barrierer er ikke blevet mindre, snarere tværtimod.

Fem-sjattedels-samfundet

Samtidig er der i stigende grad opstået en ny social barriere. Jeg har indtil nu lagt hovedvægten på én bestemt form for ulighed i uddannelse, nemlig skellet mellem de højtuddannede familier og det brede lag uden længere boglig uddannelse. Uddannelsessystemet præges imidlertid også af en anden ulighed blandt børn og unge:

Omkring en sjettedel af børnene vokser op med markant ringere livschancer end det store flertal. Socialforskningsinstituttet og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har anvendt lidt forskellige kriterier, men billedet er det samme: Mellem 11 og 20 procent af børnene tilhører det, som socialforskerne kalder »risikogruppen«.

Familierne i »riskogruppen« er ikke bare kendetegnet ved, at forældrene gik tidligt ud af uddannelsessystemet. Også på anden vis oplever de en række belastninger, som giver mindre overskud og stabilitet – måske er forældrene på overførselsindkomst, måske bor far og mor ikke sammen. Det er hér, vi finder de marginaliserede dele af indvandremiljøet. Og det er hér, vi finder rigtig mange enlige ufaglærte mødre med dansk baggrund.

Undersøgelserne viser, at børnene i disse familier har markant dårligere livschancer end deres jævnaldrende:

Som små har de større risiko for at have trivselsproblemer i børnehaven og skolen.

Som unge har de større risiko for at blive fjernet fra hjemmet eller omfattet af andre sociale foranstaltninger på grund af familieproblemer.

En særkørsel fra Danmarks Statistik, som jeg fik foretaget i forbindelse med »Den nye ulighed«, viser, at langt de fleste unge fra risikogruppen aldrig gennemfører en kompetencegivende uddannelse.

Kort sagt: Alt for mange havner i samme situation som deres forældre – uden uddannelse og uden stabilt fodfæste på arbejdsmarkedet. Trods årtiers velfærdsstat har vi ikke formået at bryde denne onde cirkel. Det er det, jeg i ”Den nye ulighed” kalder for fem-sjattedels-samfundet.

Et opgør med fem-sjattedels-samfundet handler om andet end uddannelse. Det er et socialpolitisk spørgsmål, hvordan der sikres mere solid opbakning til disse børn og familier. Og det er et boligpolitisk spørgsmål, hvordan samfundet undgår at de dårligt stillede klumpes sammen i sociale ghettoer på bolig- og skoleområdet.

Men det er også et uddannelsespolitisk spørgsmål. Hvis vi vil bryde den negative sociale arv, må vi træde op mod den sociale ulighed i uddannelse, der rammer bredere grupper af unge fra ikke-boglige miljøer. Det vil samtidig lette vejen for de unge fra den dårligt stillede sjattedel.

Populært sagt: Brian og Mustafa får lettere ved at gennemføre en uddannelse, hvis systemet ikke bare bygger på den højere middelklasses kultur og livsformer. Afstanden fra deres verden til uddannelsesverdenen bliver slet og ret mindre.

Samtidig er det vigtigt med en tidligere indsats overfor dem, der klarer sig dårligt i skolen. Al for ofte er fagligt svage elever blevet mødt med en tilbagelænet holdning om, at »det går jo nok«. Den før nævnte særkørsel fra Danmarks Statistik viser, at der hér er en massiv social slagside. 19 procent af eleverne med socialt svag hjemmebakgrund går end ikke op til folkeskolens afgangsprøve, blandt unge i veluddannede parfamilier er det kun 3 procent!

Folkeskolens afgangsprøve er nu blevet obligatorisk, men tallene viser, at skolen står med en massiv udfordring med de unge i bunden af systemet.

Hér kan de seneste års fokus på faglighed i skolen vise sig at være en fordel. Fremover vil lærerne i højere grad være nødt til at forholde sig til disse børn og tilrettelægge en målrettet indsats allerede i de små klasser.

Brug for ny debat

Ulighed i uddannelse var et vigtigt tema i 1960ernes og 1970ernes politiske debat, men siden gik det i glemmebogen. I de kommende år må vi tage tråden op igen. Et bredt flertal i Folketinget er enig om to vidtgående politiske målsætninger: 1) At 95 procent af alle unge i 2015 skal gennemføre en ungdomsuddannelse, og 2) at mindst 50 procent skal tage en videregående uddannelse.

Hvis disse mål skal realiseres, må uligheden igen på dagsordenen. Det er frem for alt unge fra ikke-boglige miljøer, der ikke når langt nok i uddannelsessystemet. Og det er frem for alt unge fra »risikogruppen«, som aldrig gennemfører en ungdomsuddannelse.

»Uddannelse til alle« betyder, at vi igen skal have gang i den sociale udligning og mobilitet, der kendetegnede Danmark i det meste af 1900-tal-

let – en proces, hvor næste generation nåede et nøk eller to længere end deres forældre. Dette drejer sig som nævnt ikke kun om uddannelsespolitik, men for eksempel også om socialpolitik og boligpolitik. Men i forhold til uddannelsessystemet rejser det to spørgsmål:

- Kan lærere, pædagoger og andre i højere grad kompensere for den sociale ulighed mellem familierne? For eksempel gennem lektiecafeer, helhedsskoler og mere målrettet læring i daginstitutionerne. Jo mere der håndteres i fællesskab, desto mindre vil de sociale forskelle mellem familierne slå igennem.
- Kan uddannelsessystemets struktur og kultur i højere grad tage udgangspunkt i de to tredjedele af familierne, der ikke har længere boglig uddannelse? Det drejer sig blandt andet om balancen mellem individ og fællesskab og mellem teori og praksis (praktikperioder, konkrete projekter m.v.).

De seneste årtier har mindsket mange af de økonomiske barrierer, der hindrer lige chancer – nu må vi tage fat på de sociale og kulturelle barrierer.

Lars Olsen er journalist og forfatter. Han er aktuell med bogen »Den nye ulighed« og har tidligere skrevet »Det delte Danmark«.

Referencer

Særkørsel fra Danmarks Statistik, udført i forbindelse med Lars Olsen: »Den nye ulighed«, Gyldendal 2007.

Lars Benjaminsen: »Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede«, afhandling på Sociologisk Institut 2006.

Torben Pilegaard Jensen m.fl.: »Sygeplejeskeuddannelsen – de studerendes vurdering og frafald,« AKF 2006.

Niels Ploug: »Social arv. Sammenfatning 2005«, Socialforskningsinstituttet.

.....

Statistisk indblik. At uddannelse skaber social mobilitet, er der ikke megen tvivl om. Det kniber mere med ligheden. Personer fra hjem uden uddannelsestraditioner er dårligere til at konvertere deres uddannelse til klingende mønt end personer fra privilegerede hjem. Klassebaggrunden slår især igennem på de korteste uddannelser, skriver Trond Beldo Klausen fra Aalborg Universitet, der foreslår en styrkelse af disse uddannelser.

Lige uddannelse, ulige løn

Af Trond Beldo Klausen

I den pågående uddannelsesdebat er det især to argumenter, der går igen. For det første skal uddannelse styrke Danmarks konkurrenceevne i en "globaliseret verden". For det andet skal uddannelse bidrage til at få bugt med "den sociale arv".

Debattens omdrejningspunkt er således langt fra nyt, men understreger det, der har været den gældende målsætning for uddannelsespolitikken helt siden indføringen af masseuddannelse i Danmark: Uddannelse skal styrke befolkningens humankapital og skabe individuel social mobilitet.

Det nye er derimod, at der er sat nogle meget konkrete og ambitiøse mål på. Bl.a. skal 95 procent af befolkningen gennemføre en

ungdomsuddannelse, og 50 procent skal have en videregående uddannelse. Målene skal nås inden 2015. Udfordringen for ungdomsuddannelsernes vedkommende består for en stor del i at fastholde dem, der er begyndt. For der er kun 5 procent af de unge, der aldrig går i gang med en uddannelse efter folkeskolen.

Arbejderpiger bag social udjævning

Uddannelsesbegejstringen afspejles i høj grad i samfundsforskningen, som har leveret utallige undersøgelser vedrørende rekruttering til uddannelse. Med gennemgående nedslående resultater. Der har været og er stadig en markant social skævrekruttering til uddannelse. Personer med forældre, der selv har en høj uddannelse, er kraftigt overrepræsenterede på de længerevarende uddannelser, mens restgruppen – dvs.

Table: Procentvise differencer i årsindkomst efter social oprindelsesklasse.

	Eget uddannelsesniveau					
	Grundskole	Gymnasiet	Erhvervspraktik	KVU	MVU	LVU
Social oprindelsesklasse (fars position):						
Leder/ejer, større virksomhed	+15,4	+19,5	+14,5	+13,2	+10,8	+10,8
Akademiker	+14,2	+11,1	+12,6	+10,1	+5,5	+4,3
Højere funktionær	+11,1	+11,1	+10,7	+8,2	+8,3	+4,7
Mellemfunktionær, privat	+11,1	+12,2	+9,6	+6,4	+6,8	+5,9
Mellemfunktionær, off.	+7,7	+6,8	+7,4	+3,4	+2,2	+0,8
Leder/ejer, lille virksomhed	+7,5	+8,2	+6,9	+5,3	+4,3	+3,7
Landmand, fisker	+4,4	+0,2	+8,9	+5,2	+1,7	-0,9
Lavere funktionær	+5,0	+6,0	+5,2	+3,1	+3,1	+3,3
Faglært arbejder	+2,3	+3,1	+2,4	+0,7	+1,3	+1,0
Ufaglært arbejder	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Note: Reference er ufaglært arbejder. Kontrolleret for køn og anciennitet. Gennemsnitlig indkomst i 2000 og 2001.

dem, der dropper ud efter folkeskolen – er domineret af de ufaglærtes børn.

Der er i den senere tid dog sket en positiv udvikling på ungdomsuddannelserne, især blandt piger med arbejderbaggrund, hvilket på lidt længere sigt kan medføre en social udjævning også på de videregående uddannelser. Ifølge nye tal fra Socialforskningsinstituttet er der i 2002 en markant højere sandsynlighed end i 1982 for, at piger med oprindelse i ufaglærte og faglærte familier får en gymnasieuddannelse. For piger med ufaglærte forældre var gymnasieandelen 29 procent i 1982, mens den var steget til 45 procent i 2002. For drengenes vedkommende har stigningen været mere beskedent, og i 2002 var der til sammenligning kun 25 procent af drenge med arbejderbaggrund, der fik en gymnasieuddannelse.

Indkomstforskelle på samme uddannelsesniveau

Fokuset for forskningen har primært været mobiliteten, altså hvor langt en person bevæger sig fra forældrehjemmet. Et spørgsmål, som har været langt mindre belyst, er, om uddannelse bidrager til økonomisk lighed mellem personer med forskellig social oprindelse.

Det har derimod været omdrejningspunktet for et for nyligt afsluttet forskningsprojekt ved Aalborg Universitet. Konkret blev der bl.a. undersøgt, om personer fra hjem uden uddannelsestraditioner opnår samme afkast på deres uddannelse som dem, der kommer fra en mere privilegeret familiebaggrund. Undersøgelsen omfatter hele den danske befolkning født i perioden 1954 – 1971, til sammen ca. 1,4 millioner personer. Datagrundlaget, der kommer fra registre i Danmarks Statistik, er således væsentlig mere omfattende end det, som sædvanligvis benyttes inden for samfundsforskningen

Jo lavere uddannelse desto større klasseforskelle

Resultaterne viser, at der er betydelige indkomstforskelle mellem personer på samme uddannelsesniveau, men med forskellig social oprindelse. Men de sociale forskelle varierer med uddannelsens længde.

Mest markant er klasseforskellen på de laveste uddannelsesniveauer. Blandt dem, der selv kun har folkeskole som højeste fuldførte uddannelse, tjener en person, hvis far er akademiker eller leder i en større virksomhed, 15 procent mere per år end en, der kommer fra en familie, hvor faren er ufaglært arbejder. Blandt personer med en studentereksamen er forskellen endnu større – ca. 20 procent. Men også på de erhvervspraktiske uddannelser – som er den decideret største uddannelseskategori i Danmark – giver det en stor økonomisk gevinst at have en far med leder- eller akademikerjob.

På det næste trin på uddannelsesstigen – de korte videregående uddannelser – er klasseforskellen mindre. Differencen mellem de indkomstmæssige yderpunkter, børn af virksomhedsledere og ufaglærte arbejdere, er næsten lige stor som på de tre laveste uddannelsesniveauer, men afstanden mellem de ufaglærtes børn og de øvrige oprindelsesklasser er gennemgående lidt mindre.

Når man kommer op på de mellemlange og lange videregående uddannelser, er forskellen mellem den indkomstmæssige top og bund ca. 11 procent, stadig med børn af ufaglærte arbejdere i bund. Men især på de lange videregående uddannelser er afstanden mellem de ufaglærtes børn og mange af de øvrige klasser væsentligt mindre end på ungdomsuddannelserne. Uliggheden på universiteternes kandidatuddannelser kan således bedst betegnes som en 'elitestruktur', hvor det først og fremmest er dem med

oprindelse i den økonomiske overklasse/øvre middelklasse, der udmærker sig med et højt indkomstniveau.

Privilegeret baggrund konverteres til klingende mønt

Undersøgelsens resultater peger overordnet i retning af en 'substitutionseffekt': En privilegeret baggrund konverteres til klingende mønt, når uddannelsesniveaet ikke er særlig højt. På den anden side er personer med oprindelse i arbejderklassen afhængige af et forholdsvis lang uddannelse for at mindske afstanden til dem, der kommer fra de 'højere klasser'.

Selv på de længste uddannelser (de mellem-lange og lange videregående uddannelser) er der dog en markant sammenhæng mellem social oprindelsesklasse og økonomisk udbytte. Klasse slår således også igennem for dem, der har været igennem en lang selektionsproces og har den mest langvarige fælles socialisering i uddannelsessystemet.

Udelukkende ud fra et udjævnings synspunkt kunne man på baggrund af resultaterne dog være fristet til at anbefale de længste uddannelser. Men der er andre samfundsmæssige behov, som styrer dimensioneringen af uddannelsessystemet. Selv i "den globaliserede vidensøkonomi" er det de færreste danskere, der skal være akademikere. Uddannelse som udjævningsstrategi har således sine begrænsninger. Også selv om de nye ambitiøse mål for uddannelse skulle nås, vil majoriteten af den danske befolkning stadig befinde sig på de uddannelsesniveauer, hvor sammenhængen mellem social oprindelsesklasse og indkomst er stærkest.

De korteste uddannelser må styrkes

Længere uddannelse kan være udmærket, men en bedre uddannelse – på alle niveauer – vil være afgørende, når det gælder at skabe lige

muligheder. Set fra en lighedssynsvinkel ligger der således en udfordring i at styrke især de kortere uddannelser, så de unge i højere grad end i dag udrustes med værktøjer, der gør dem bedre i stand til at kompensere for manglende ressourcer i opvækstfamilien.

Hvilke værktøjer, det kan dreje sig om, afhænger naturligvis af de konkrete årsager til indkomstilighed. Hvis uligheden skyldes, at unge med en privilegeret oprindelse er mere kvalificerede, er det vanskeligt at kompensere for dette. Hvis indkomstforskellen derimod skyldes netværk, dvs. at unge med en privilegeret baggrund er mere synlige for arbejdsgiverne, uden at være mere kvalificeret, så kunne man f.eks. overveje en større grad af praktik i uddannelse. Således kunne unge, der gennem deres familietilhørighed har mindre adgang til relevante netværk, udvide deres kontakthflade til potentielle arbejdsgivere som en del af uddannelsesforløbet.

Trond Beldo Klausen er post.doc., ph.d., ved Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

Litteratur

Klausen, Trond Beldo (2006), Et spørgsmål om klasse? Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet.

McIntosh, James & Martin D. Munk (2006), Family Background and Secondary Educational Choices: Changes over Five Danish Cohorts. København: Socialforskningsinstituttet.

Ugebrevet A4 (2006), Flere arbejderbørn går i gymnasiet. Ugebrevet A4, 32,2006.

.....

Det er ikke drømmen om at blive stjerne for en aften, der styrer de unges uddannelsesvalg. En ny undersøgelse fra Center for Ungdomsforskning viser, at flere og flere unge sorterer de vilde drømme fra og går efter det sikre. De unge drømmer realistiske drømme om fremtiden. Umiddelbart er der grund til begejstring, men det risikerer at give bagslag.

Realistiske drømme om fremtiden

Af Mette Pless og Noemi Katznelson

"En uddannelse for mig er meget vigtig, da det er den, jeg skal leve af resten af livet. Det er min uddannelse, der skal gøre, at jeg får et dejligt liv" (pige, 9. klasse).

De unge har i den grad taget idéen om uddannelse som en nødvendig ingrediens i 'det gode liv' til sig og gjort den til rettesnor i deres liv. Derfor opleves valget af ungdomsuddannelse meget betydningsfuldt. De unge står overfor et væld af muligheder, og mange ser frem til nye udfordringer med forventning. Men valget af ungdomsuddannelse er også forbundet med bekymring og ængstelse for at vælge 'forkert' og havne på et sidespor eller endnu værre på en blind vej! I denne artikel vil vi skitsere en række af de væsentligste konklusioner og perspektiver fra et forskningsprojekt om unges overgang fra

grundskole til ungdomsuddannelse (og arbejde), som vi netop har afsluttet (Pless & Katznelson, 2007). I projektet, som var finansieret af Undervisningsministeriet, har vi fulgt 1200 unge fra de gik i 8. klasse og tre år frem. Undersøgelsen giver bud på, hvad der former og præger de unges valg af ungdomsuddannelse, og den rejser en række spørgsmål og perspektiver i forhold til den allestedsnærværende målsætning om, at 95 procent af en ungdomsårgang i 2015 skal have en ungdomsuddannelse.

Hvad former de unges uddannelsesvalg?

Uddannelsesvalget finder sted i et komplekst felt af mange påvirkninger. Mest markant slår følgende elementer igennem statistisk: De unges faglige styrkefelter og interesser, skoleglæde og forældrenes uddannelsesbaggrund.

Der er med andre ord intet nyt under solen. Undersøgelsen bekræfter en række uddannelsesundersøgelser, der i høj grad tegner samme mønster – nemlig at unge med langtuddannede forældre har større sandsynlighed for selv at få en lang uddannelse end unge med kortuddannede forældre (Andersen 2005, 2007, Birch Andersen m.fl. 1997, Pilegård Jensen m.fl. 1997, Hansen 1995).

Et andet markant træk ved de unges uddannelsesvalg er, at valget også indgår i de identitetsdannelsesprocesser, der er en uomgængelig del af ungdomslivet. Overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse udgør således mere end blot et uddannelsesskift. Den har samtidig karakter af overgangsrite, et brud med det velkendte folkeskoleliv, der markerer overgangen til ungdomslivet, ligesom frigørelsesprocessen fra forældrene rykker op i gear, og vennerne i stadigt stigende grad bliver det centrale omdrejningspunkt i de unges liv.

De andre unge på ungdomsuddannelserne spiller i den forbindelse en stor rolle for valget af ungdomsuddannelse. De unge bruger deres valg af ungdomsuddannelse til at finde sammen med andre unge, der ligner dem selv, og som de kan spejle sig i og identificere sig med. Valget af ungdomsuddannelse er i den forstand også udtryk for en ungdomskulturel afsøgning af, hvordan den unge ser og gerne vil se sig selv – og ikke mindst en distancering til dem, man ikke har lyst til at ligne.

Hierarkiseringen af ungdomsuddannelserne

Undersøgelsen peger ligeledes på, at de unge ikke opfatter ungdomsuddannelserne som ligestillede og ligeværdige mulige valg efter grundskolen. Dels opdeler mange ungdomsuddannelserne i snævre stereotyper: 'de boglige' ungdomsuddannelser (gymnasierne) og 'de praktiske' ungdomsuddannelser (erhvervsud-

dannelserne). Dels ser vi en klar tendens til, at de unge (og deres forældre) rangordner ungdomsuddannelserne i et hierarki med de gymnasiale uddannelser i toppen, som de uddannelser, der bedst kan fungere som adgangsbillet til mange (uddannelses)muligheder og gode, sikre jobs.

De gymnasiale uddannelser opleves som 'det naturlige valg' af unge med et karaktergennemsnit over middel, mens valget af en erhvervsuddannelse føles som et skridt ned af rangstigen, hvis man har karaktererne til at komme ind på en gymnasial uddannelse. Det slår tydeligt igennem i de unges søgemønstre, idet kun 2 procent af de unge med et karaktergennemsnit over 9 søger ind på en erhvervsuddannelse efter 9. klasse!

Hierarkiseringen af ungdomsuddannelserne udspringer ikke fra de unge selv, men bunder i et generelt samfundsmæssigt fokus på – og værdisætning af – boglige kompetencer, et fokus som de unge og deres forældre er med til at genskabe og vedligeholde.

Tiltrængt forandring – men stor mundfuld Men hvordan går det, når de unge forlader grundskolen og bevæger sig videre i uddannelsessystemet? Generelt set foregår overgangen relativt uproblematisk for de fleste unge. De fleste unge er glade for deres nye skolesammenhæng og trives godt. Der knytter sig dog også en række forskellige problematikker til de valg af ungdomsuddannelser, som de unge står overfor efter 9. og 10. klasse.

De unge på ungdomsuddannelserne er generelt set glade for skolen – og kun et fåtal oplever overgangen som decideret hård. Især de unge på de gymnasiale uddannelser trives i skolen (89 procent er glade for at gå i skole). Men samtidig oplever mange, at afstanden til lærerne

øges med overgangen til ungdomsuddannelse, hvilket for nogle unge kan opleves som en hindring for at søge hjælp og støtte. Det medfører ligeledes en risiko for, at sårbare unge overses af lærerne og vejledere og ikke får den hjælp og støtte, de har brug for. Undersøgelsen peger således på et behov for opmærksomhed på, hvordan lærere og vejledere på de gymnasiale uddannelser kan blive bedre til at opfange og afhjælpe eventuel dårlig trivsel blandt de unge. Også de unge på erhvervsuddannelserne er generelt set glade for skolen (69 procent), om end en del har brug for ekstra støtte. Nogle oplever for første gang at være i et undervisningsmiljø, hvor de trives, får hjælp og værdsættes. Men omkring 1/5 oplever lærerne som uengagerede eller kedelige og undervisningsformen som diffus og præget af for meget gør-det-selv. Læringsformen på erhvervsuddannelserne stiller store krav om ansvarlighed, og en del unge har svært ved at honorere disse krav. De efterspørger tydeligere krav og mere nærværende lærere. Der tegner sig således et behov for opmærksomhed på vilkårene for det sociale læringsmiljø på erhvervsuddannelserne.

De udsatte unge – på vej hvorhen?

"Jeg føler, det kan være svært at finde ud af, hvad man vil være, hvis man på forhånd føler, at man ikke har gode karakterer eller er dygtig til et eller andet" (pige, 9. klasse, i stil om fremtiden).

"Jeg hader skole. Jeg hader faglige ting! Fordi at det synes jeg ikke, jeg lærer noget af. Man kan jo sagtens klare sig som sådan ved at lære tingene ved at gøre dem. Fordi at man lærer bedst, hvis man udfører en opgave. Synes jeg!" (dreng, frafaldet erhvervsuddannelse).

Overgangen fra grundskolen og videre opleves relativt uproblematisk for langt de fleste unge.

Men for en mindre gruppe unge tegner der sig et noget anderledes billede. For disse unge gælder typisk, at deres fortællinger fra folkeskolen er præget af nederlagserfaringer og oplevelsen af ikke at slå til. Det, mange af disse unge bringer med sig videre, er massiv skoletræthed, dårlige faglige kundskaber og følelsen af at være en af de 'ikke så kloge' – erfaringer, som det er vanskeligt at bygge positivt ovenpå. Og for disse unge er overgangen til nye uddannelsessammenhænge ekstra sårbar. En del har vanskeligt ved at honorere de faglige krav på ungdomsuddannelserne og/eller manøvrere i de nye sociale sammenhænge. Nogle falder fra, og andre kommer slet ikke i gang.

Vægrer sig mod alt 'fagligt'

Det er samtidig denne gruppe unge som oplever uddannelsesvalget mest problematisk, fordi de har svært ved at øjne muligheder for at sikre sig en plads i uddannelsessystemet. På den ene side vil de gerne have en uddannelse, men på den anden side vægrer mange sig mod alt 'fagligt' – alt det, der lugter lidt af skole! Og så er mulighedsfeltet pludselig ret smalt! Der er i øjeblikket stærkt fokus på vejledning som løftestang til at hjælpe disse unge videre fra folkeskolen og ind på ungdomsuddannelserne (se bl.a. Statsministeriet, 2006), og vores undersøgelser peger da også på, at det særligt er de udsatte unge, som oplever, at vejledningen har betydning for deres uddannelsesvalg. Det er selvsagt positivt – og en indikator på, at vejledning gør en forskel. Men omvendt er det vigtigt at understrege, at der er brug for andet og mere end blot vejledning, hvis vi skal tætte på målet om, at 95 procent af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Undersøgelsen peger på en række opmærksomhedspunkter, som det er væsentligt at holde sig for øje:

Tre opmærksomhedspunkter

1: Fokus på paletten af uddannelsesmuligheder

Først og fremmest kan man stille spørgsmålet, hvad der reelt er at vejlede disse unge hen imod? Nogle af de unge har glæde af at komme på produktionsskole eller et år i 10. klasse, men de synes generelt at savne flere muligheder efter 9. klasse, der matcher deres interesser og faglige kompetencer. Undersøgelsen peger på, at der er brug for en bredere palet af muligheder for disse unge, så det er muligt at finde det rette tilbud til den enkelte. Der er brug for at tænke i alternative og kvalificerende (uddannelses)tilbud, der kan appellere til og fastholde de unge, der har svært ved at finde sig til rette i de eksisterende uddannelsesstilbud i det ordinære uddannelsessystem.

2: Fokus på de sårbare overgange

Mange af de udsatte unge er, som nævnt, præget af negative skoleerfaringer, der gør dem ekstra sårbare i mødet med nye uddannelses-sammenhænge. Der er derfor behov for fokus på, hvordan man kan få sluset de unge ind i nye uddannelses- og arbejdssammenhænge, f.eks. ved at tilknytte professionelle støttepersoner, der kan følge den enkelte unge på tværs af forskellige uddannelser og forløb (som mentorordninger). Mere generelt handler det om at udbygge samarbejdet mellem de forskellige instanser, som den unge er i berøring med: uddannelsesinstitutioner, vejledningssystemet og de sociale systemer osv., så man ikke risikerer, at de unge 'falder ned i hullerne' mellem de forskellige institutioner og tiltag – og derved får tilføjet nye nederlagshistorier til den i forvejen tunge bagage.

3: Fokus på rummeligheden

Men samtidig er det også nødvendigt, at ungdomsuddannelserne vender blikket indad og ser på, hvordan de kan udvikle måder til bedre at kunne rumme, støtte og fastholde disse unge

i uddannelserne – f.eks. i form af forskellige indgange til selve uddannelsen.

Når vi taler om udsatte unge i uddannelsessystemet, er det ofte unge som disse vi har i tankerne – dvs. de unge, der har negative skoleerfaringer, er fagligt svage og/eller kommer fra uddannelsesfremmede miljøer. Ikke mindst fordi denne type udsathed er let at få øje på. Den popper jævnligt op i statistikkerne i form af tal og figurer, der viser restgruppens størrelse, kontinuitet og frafaldsprocenter. Det er unge, som er præget af disse forhold, der statistisk set er i risikozonen for ikke at få en erhvervskompetencegivende uddannelse (Ugebrevet A4 2005), og som dermed tydeligst mærker uddannelsessamfundets bagside. Men samtidig tegner vores undersøgelse dog også konturerne af en anden form for udsathed, som rammer bredere i hele ungegruppen. Den viser sig ikke klart i statistikkerne, men kommer snarere til udtryk i form af bevægelser og forandringer i de måder de unge italesætter uddannelsesvalg og fremtidsdrømme. Vi vil, i det følgende, gå tættere på disse tendenser.

Andre former for udsathed

"Altså det er ikke nogen helt vild rar situation (at skulle vælge uddannelse, red.). Fordi hvis du begynder på eller andet, du ikke kommer igennem der, hvad nu hvis du aldrig nogen sinde klarer det, eller hvad nu hvis du ender med at blive en eller anden arbejdsløs én, der skal leve af bistand resten af dit liv, ik'?" (dreng, 9. klasse).

Overordnet ser vi tendenser, der peger i retning af, at uddannelsesvalget opleves mere risikofyldt og 'stressende' end tidligere. De unge er i stigende grad fokuseret på uddannelse som et krav og ikke blot som en mulighed, og bekymringen for 'ikke at klare den' eller at blive sorteret fra lurer hos mange unge. Denne øgede risikobevisthed kommer til udtryk på flere måder.

Klare mål

I forbindelse med mange af de unges uddannelsesvalg har vi kunnet spore en gradvis ændring i den normativitet, der præger oplevelsen af valgprocessen og selve det at befinde sig i en valgsituation. Erfaringen er her, at det at befinde sig i en åben valgsituation fremstår stadig mere negativt blandt de unge. Situationen sammenkædes i stigende grad med en usikkerhed over ikke at vide, hvad man skal og som et udtryk for ikke at have styr på den situation, man befinder sig i. Mange af de unge giver således udtryk for et ønske om at have styr på fremtiden, både i forhold til hvad de kunne tænke sig at beskæftige sig med samt i forhold til, hvad der kan realiseres på arbejdsmarkedet og i forhold til deres egen formåen. En stor del af de unge ændrer dog beslutning undervejs gennem deres uddannelsesforløb og i slutningen af grundskolen, men afklaretheden er det normative mål, de styrer efter. Således er forestillingen om, at uddannelse og arbejde udgør en arena for identitetsafprøvninger, hvor man kan forandre, stilisere og lege med, hvem og hvad man skal være (Illeris m.fl. 2002), for flere unge blevet en del af et mere anstrengende og belastende 'arbejde'. Et arbejde, hvor åbenhed og udflydende mulighedsrum søges indskrænket og afgrænset – i hvert fald mens den konkrete valgproces står på.

Det øgede behov for afklaring og målrettethed kan dels tolkes som en måde at afgrænse og inddæmme de risici, der følger i kølvandet på individualiseringen og det øgede fokus på den enkeltes ansvar og muligheder. Men samtidig kan det også ses som et forsøg på tilpasning til de dominerende politiske strømninger, der netop sætter fokus på målretning og en mere lige vej igennem uddannelsessystemet – et ønske om at kunne give et klart svar på de voksnes spørgsmål: Hvad er din plan?

Realistiske drømme

Et andet forhold, der synes at være under forandring i de unges tilgang til uddannelse, er, at de generelt set er meget opmærksomme på kravet om præstation og succes i uddannelsessystemet. Denne tendens viser sig på flere måder. Ikke mindst i et stærkt fokus på det 'sikre' og 'realistiske' valg. I undersøgelsen møder vi relativt få unge, som er præget af stjernefor-aften-drømme – dvs. drømme, der ensidigt betoner ønsket om selvrealisering.

Måske har de unge på et tidspunkt leget med tanken om at blive professionel fodboldspiller eller sangstjerne, men i 8. klasse og 9. klasse skrotes mange af disse drømme til fordel for overvejelser, som i højere grad tager afsæt i spørgsmål som: Hvad interesserer jeg mig for? Hvad er jeg god til? Hvad kan jeg klare? Hvor er der arbejde at få? Der sker altså en gradvis afstemning i forhold til uddannelsesmuligheder og en konkret arbejdsvirkelighed.

Sårbare klasserejsende

Samlet ser vi således en bevægelse i retning af, at de unge i stadig højere grad sorterer de vilde drømme fra og orienterer sig mod det, de finder fornuftigt og sikkert. Det realistiske uddannelsesvalg/den realistiske fremtidsdrøm er således en central figur i mange unges valgproces .

Tendensen rammer bredt, mens ses mest udtalt hos fagligt svage unge og unge på klasserejse – dvs. bogligt stærke unge, der kommer fra en uddannelsesfremmed baggrund og orienterer sig mod en gymnasial uddannelse (Trondman 1993). Mange af disse oplever deres position som sårbar og udsat, hvorfor det handler om at fokusere på sine styrkesider, hvis man skal klare skærene i uddannelsessystemet.

Det øgede fokus på det realiserbare i de unges valgovertvejelser kan hænge sammen med flere

forskellige forhold. For det første er de unge blevet ældre og dermed også mere bevidste om deres egen formåen i relation til deres fremtidige uddannelses- og jobmuligheder. For det andet peger tendensen også i retning af en generelt set øget risikobevisthed hos de unge generelt og ikke kun hos de udsatte unge.

Paradoksalt risikobevisthed

Sammenligner man med tidligere undersøgelser om unges forhold til arbejde (f.eks. Pless 2001, Katznelson og Simonsen 2000) var hovedkonklusionerne, at unge i høj grad så uddannelse som en del af en personlig dannelsesproces og som et mål i sig selv. De unge i denne undersøgelse – her 5-6 år efter – udtrykker i den forstand en forskydning af de dimensioner, som fremhæves som betydningsfulde i relation til deres overvejelser om et fremtidigt arbejde.

Realismen vækker genklang i politiske kredse og kan således ses som et udtryk for de unges måde at gribe tendenser og usikkerhedsmomenter i tiden og integrere disse i deres tænkning og overvejelser. Det udtrykker dog ikke automatisk noget om, hvorvidt de unge så rent faktisk er i stand til at føre ønskerne ud i livet. Samtidig er unges øgede risikobevisthed paradoksalt al den stund, at der i øjeblikket er rift om de unge, i uddannelsessystemet og ikke mindst på arbejdsmarkedet grundet den store mangel på arbejdskraft. Vi ser altså en udstrakt vilje blandt de unge til at imødekomme voksenverdenens krav og forventninger om målretning og hurtigere afklaring. Og fra et samfundsmæssigt og samfundsøkonomisk perspektiv er der umiddelbart grund til begejstring, idet det formentlig vil bevirke, at de unge kommer hurtigere ud på arbejdsmarkedet og der kan være med til at løse de problemer, der præger samfundsdebatten – nemlig manglen på arbejdskraft.

Bagslag?

Omvendt kan man dog stille spørgsmålet, om fornemmelsen af risiko og pres er det bedste udgangspunkt for at træffe det 'rette' valg af uddannelse? Om ikke det fokus på hurtig afklaring og hurtige valg, der præger uddannelsesfeltet, risikerer at slå igen i form af flere studieskift og frafald senere i uddannelsesforløbet? Og ikke mindst, om det øgede fokus på sikre og realistiske valg ikke risikerer at udgrænse nogle af de kvalifikationer og kompetencer, som i stigende grad efterspørges på arbejdsmarkedet – nemlig at kunne tage ansvar, arbejde og tænke selvstændigt og innovativt, træffe valg og pleje et netværk?

Og her kan man frygte at den snævre uddannelsestænkning, der lægger op til færre sabbatår og hurtigere forløb, ender med at blive et problem i sig selv. Et problem, fordi sabbatår i det perspektiv bliver til tidsspilde og ikke kvalificering. Fordi vilde drømme og eksperimenteren bliver til manglende realisme og ikke-innovation osv. Således kan man frygte, at de målrettede unge – og dermed arbejdsmarkedet – i fremtiden går glip af væsentlige erfaringer og kompetencer.

Mette Pless er Ph.D.-stipendiat, og Noemi Katznelson er adjunkt og forskningsleder. Begge er tilknyttet Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

Litteratur

Andersen, Dines (2005): 4 år efter grundskolen. 19-årige om valg og veje i ungdomsuddannelserne, AKF-forlaget

Andersen, Dines (1997): Uddannelsesvalg efter 9. klasse, Delprojekt under forskningsprogrammet, Uddannelse Til Alle (UTA), SFI

Birch Andreassen, Lars m.fl. (1997): Unge uden uddannelse, Delprojekt under forskningsprogrammet, Uddannelse Til Alle (UTA), AKF-Forlaget

Hansen, Erik Jørgen (2003): Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv, Hans Reitzels Forlag

Hutters, Camilla (2004): Mellem lyst og nødvendighed. En analyse af unges valg af videregående uddannelse, Institut for Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.

Illeris, Knud m.fl. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse, Roskilde Universitetsforlag

Katznelson, Noemi (2007): De måske egnede, Center for Ungdomsforskning, (endnu ikke publiceret)

Katznelson, Noemi og Birgitte Simonsen (2000): Unges arbejdsbegreb, i Tidsskrift for Arbejdsliv, 2. årgang nr. 4

Pilegård Jensen, Torben m.fl (1997): Valg og veje i ungdomsuddannelserne, AKF-Forlaget

Pless, Mette og Noemi Katznelson (2007): Unges veje mod ungdomsuddannelserne. Tredje rapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde, Center for Ungdomsforskning, DPU

Pless, Mette (2001): Unge om ingeniørfaget – om at knække ligningen eller finde sig selv, Center for Ungdomsforskning og IDA. Findes i elektronisk form på www.cefu.dk

Statsministeriet (2006): Fremgang, fornyelse, tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi – de væsentligste initiativer. Kan findes elektronisk på www.stm.dk

Ugebrevet A4 (2005): Den sociale arv er blevet tungere, Ugebrevet A4, nr. 9

Statistisk indblik. Danske forældre har stor indflydelse på børnenes uddannelsesvalg hele vejen til universitetet. Skal man få bugt med 'den sociale arv', fremstår studievejlederne som en vigtig påvirkningskanal. For de har en større indflydelse på uddannelsesvalgene blandt unge fra uddannelsesfremmede miljøer end blandt unge fra akademiske miljøer.

Mor og far bestemmer

Af Trond Beldo Klausen

Før sommerferien kom videnskabsminister Helge Sander med et udspil om, at universiteterne skal gøre mere for at bryde 'den sociale arv'. Til grund for udspillet lå en undersøgelse, der ifølge mange mediers gengivelse viser, at kun én ud af 35 forskere har oprindelse i ikke-akademiske forældrehjem.

Selv om rekrutteringen ikke er så skæv, som forsommerens debat gav indtryk af, er der grund til at tage den sociale skævrekruttering til de videregående uddannelser alvorligt.

I kølvandet på ministerens udspil kom der mange bud på, hvordan man kan gå frem for at opnå en mere repræsentativ rekruttering. Der blev bl.a. peget på, at det er for sent med ændringer på universitetsniveau. Der skal sættes ind allerede i folkeskolen – og måske også endnu tidligere – hvis man skal lykkes med at bryde den 'sociale arv' på uddannelsesområdet.

De første skoleår er utvivlsomt vigtige, når det gælder den videre uddannelseskarrere. Grundlaget for uligheden lægges i førskole- og folkeskolealderen. Det vidner de store sociale forskelle i valg af ungdomsuddannelse om. Der er dog betydelige sociale skævheder også på de senere overgange i uddannelsessystemet. En for nylig afsluttet registerbaseret populationsundersøgelse viser bl.a., at der er meget større sandsynlighed for, at personer med akademikerforældre end arbejderforældre får en universitetsuddannelse – også selv når karakterniveauet i gymnasiet er det samme (Klausen 2006:118).

Forældrene har stor indflydelse

Én af årsagerne til det socialt skæve rekrutteringsmønster er, at forældre med en akademisk uddannelse har bedre forudsætninger end andre for at guide børnene igennem labyrinten af valgmuligheder.

Det, at forældrene rent faktisk også har en indflydelse, understøttes af undersøgelser, der viser, at danske forældre går meget op i børnenes uddannelse, og at forældrene opleves som vigtige for folkeskoleelevernes videre uddannelsesvalg. Forældrenes ulige forudsætninger ville ikke have så stor betydning, hvis de var ligeglade med børnenes uddannelse, eller hvis børnene ikke lyttede til dem. Men forskningen viser, at forældrene er engagerede, og at engagementet virker (Rambøll Management 2004; Pless & Katznelson 2007; Danmarks Evalueringsinstitut 2007).

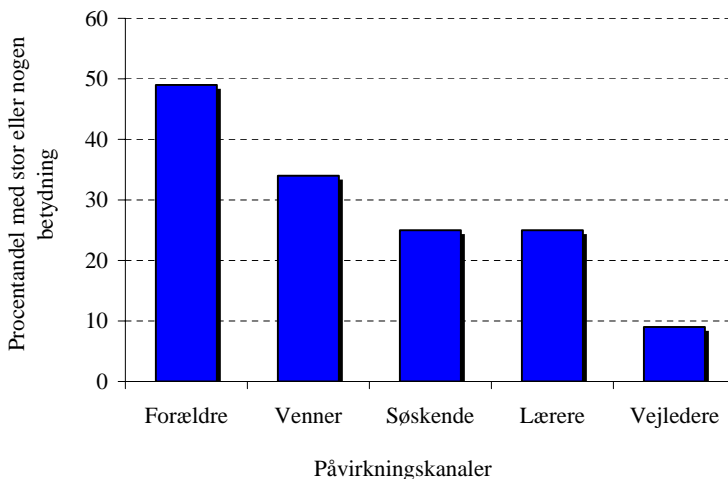
Tal fra en helt ny undersøgelse, jeg har gennemført blandt årets studenter, understreger desuden, at forældrenes engagement ikke stopper ved folkeskolens udgangsdør. Næsten 40 procent af 3. G'erne, der dimitterede i juni, svarer, at forældrene har høje ambitioner for deres videre uddannelsesforløb. Af disse vil hele 84 procent i nogen grad eller i høj grad prøve at leve op til ambitionerne. Og det er blandt foræl-

dre med en lang uddannelse, ambitionsniveauet på børnenes vegne er højest.

Undersøgelsen viser endvidere, at blandt den store majoritet på 80 procent af studenterne, der har forholdsvis konkrete planer for den videregående uddannelse, er forældrene dem, der har haft størst indflydelse. Mens 49 procent tillægger forældrene stor eller nogen betydning, ligger venner, omgangskreds og kæreste tilsammen på 34 procent. Ældre søskende har haft betydning for 25 procent af dem, der har sådanne. Lærere i gymnasiet ligger på samme niveau som ældre søskende, mens studievejlederen kommer langt bag med kun 9 procent. Lignende tal fremgår også af en ny rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut (2007).

Taget i betragtning, at selvstændige valg er meget vigtigt for unge mennesker, er det bemærkelsesværdigt, at halvdelen af studenterne tilkendegiver, at forældrene har haft betydning for valget af uddannelse.

Figur 1. Hvem har betydning for studievalg?

Vejlederne betyder mere for børn af lavt uddannede

For at få bugt med 'den sociale arv' er det ingen ønskelig eller realistisk løsning at begrænse forældrenes indflydelse. Forholdet mellem forældre og børn er en privatsag. Og forældreengagement regnes almindeligvis som positivt. Det gælder i ikke mindst på uddannelsesområdet. Den uheldige side-effekt – social skævrekruttering – bliver man som samfund nødt til at tage andre virkemidler i brug for at modvirke.

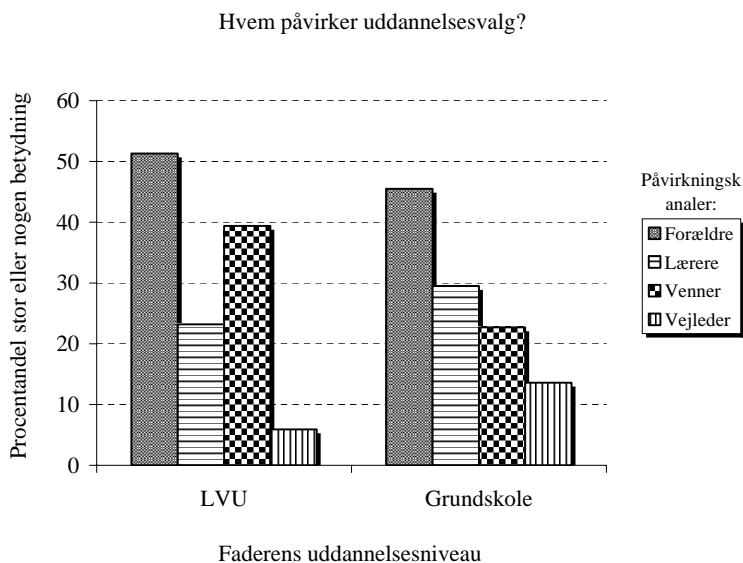
Når det gælder valget af videregående uddannelse, finder man de mest åbenbare 'virkemidler' i selve gymnasiesituationen. Det gælder f.eks. lærere og studievejledere. Som det fremgår af figur 1, ligger uddannelsessystemets frontliniemedarbejdere dog langt bag forældrene i gennemslagskraft.

Brudt ned på sociale grupper (i figur 2), viser resultaterne imidlertid, at lærernes og især studievejlederes betydning er større blandt

dem, der har fædre med en lav end med en høj uddannelse.

Mens 46 procent af dem med lavt uddannede fædre svarer, at forældrene har haft stor eller nogen betydning for de fremtidige uddannelsesvalg, er den tilsvarende andel blandt personer med akademikerfædre 51 procent. På den anden side svarer 30 procent af dem med en lavt uddannet far, at lærerne har haft stor eller nogen betydning for studievalget. Andelen blandt børn af akademikere er 23 procent. Her er der ikke de store forskelle.

Når det gælder venner/omgangskreds og studievejlederen er påvirkningen dog markant forskellig. Blandt dem med højtuddannede fædre svarer 40 procent, at venner og omgangskreds har stor eller nogen indflydelse. Andelen blandt dem med lavt uddannede fædre er 23 procent. Studievejlederen opnår på sin side hhv. 6 og 14 procent i de to grupper.

Personer med en far, der har grundskole, udgør dog ikke mere end ca. 10 procent af årets studenter. Det er således tale om en forholdsvis lille gruppe. En uddybende analyse viser imidlertid, at både i den store gruppe, der har en far med en erhvervspraktisk uddannelse og blandt dem, hvis far har en mellemlang uddannelse – de to grupper udgør tilsammen halvdelen af eleverne – er studievejledernes indflydelse væsentlig højere end blandt børn af akademikere. Det er således ikke tale om et marginalt fænomen.

Stort forbedringspotentiale

Tallene afspejler elevernes subjektive opfattelse af forskellige påvirkningskanalers – herunder vejledningens – indflydelse. De siger ingenting om vejledningens indhold eller hvilken uddannelse, som efterfølgende blev valgt. Ej heller om vejledningen har bidraget til, at man har foretaget andre studievalg end oprindelig planlagt.

I lyset af, at der stadig er en markant social skævrekruttering til de videregående uddannelser, kan man desuden konstatere, at der åbenbart er et stort forbedringspotentiale, når det gælder vejledning som våben i kampen mod 'den sociale arv'.

Det betinger dog naturligvis, at den vejledning, som faktisk gives i gymnasiet, ikke er farvet af eventuelt lavere forventninger til personer med en uddannelsesfremmed baggrund end til klassekammeraterne, der kommer fra akademikerhjem.

Studievejledere og lærere bør pege på muligheder og potentialer, som personer fra uddannelsesfremmede miljøer og deres forældre måske ikke umiddelbart kan se eller tør at tro på.

Trond Beldo Klausen er sociolog, post.doc., Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

Litteratur

Danmarks Evalueringsinstitut (2007), Vejledning om valg af uddannelse og erhverv. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Klausen, Trond Beldo (2006), Et spørgsmål om klasse, Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet.

Pless, Mette & Noemi Katznelson (2007), Unges veje mod ungdomsuddannelserne. København: Center for Ungdomsforskning.

Rambøll Management (2004), Forældre og vejledning. København: Undervisningsministeriet.

Der er ikke mange piger med kavalergang og lipgloss på htx. Pigerne på htx har valgt den fremherskende pigekultur fra. På htx er der plads til mangfoldighed. Spørgsmålet er dog, om der er plads til netop de piger med kavalergang og lipgloss.

Interesserer rigtige piger sig for teknik og naturvidenskab?

Af Henriette Tolstrup Holmegaard

"Da de fleste piger på htx er meget drengede, gør det, at nye piger på første år, som kommer og er mere pigede, bliver talt om med en negativ holdning. Det kan bl.a. være tøjet eller deres makeup... Derfor er det kun piger, der er drengede, som ender med at blive". (Pige 1.g)

Denne pige rammer hovedet på sømmet for fokus i denne artikel. Artiklen handler om, hvordan man som pige på htx skal forme sit køn, hvis man ønsker at blive forstået som en, der er god til teknik og naturvidenskab. Pigen indikerer, at push-up bh, make-up og Louis Vuitton ikke er foreneligt med at løse ligninger. De piger, der dyrker deres udseende, ender med at springe fra htx – mens de øvrige enten er eller bliver "spejderpiger". I tråd med det vil artiklen belyse, hvor-

dan en alternativ pigekultur konstrueres på htx som modkultur til den dominerende pigekultur i de øvrige gymnasier. Det vil blive undersøgt, hvordan denne kultur på den ene side inkluderer en masse piger, der ikke har følt sig hjemme i folkeskolens pigekultur, men af forskellige årsager samtidig ekskluderer mainstream-pigethed fra htx.

Artiklen bygger på resultater fra et igangværende forskningsprojekt om htx på Center for Ungdomsforskning. Forskningsprojektet, der hedder "Htx, intelligensreserven og tek-natudannelserne", analyserer elevernes interesse for det tekniske og naturfaglige, samt hvilke træk ved indholdet på uddannelsen, der støtter/hæmmer denne interesse. Projektet fokuserer på uddannelsens indhold, undervisningens form

og elevernes deltagerforudsætninger. I denne artikel er nedslagspunktet, hvordan køn formes på htx, og hvilke konsekvenser det har for de faglige udfoldelsesmuligheder.

Et fravalg af fnisende piger og klikekultur

Vi har i undersøgelsen spurgt 3000 htx'ere i 1. og 2.g om deres valg af htx. Her svarer 44 procent af pigerne, at de har valgt htx som følge af et fravalg af de øvrige gymnasiale uddannelser. Som en elev skriver i et spørgeskema:

"Htx kendetegnes ved en høj faglig viden, godt sammenhold mellem elever på tværs af klasser og årgang, gode og nyttige faciliteter - og der er ikke den samme klikekultur som man ser på stx og hhx". (Pige 2. g.)

"Sammenhold, socialt samvær. Vi har det sjovt sammen og der er plads til alle, der er ingen der bliver holdt ude og der er en god stemning i klasserne". (Pige 2.g)

Htx er, som citaterne indikerer, rummeligt på mange måder, hvilket afspejles i både elevernes og skolernes selvforståelse. På htx kan du have forskellige interesser og se ud på forskellige måder. Dog kan du ikke agere dit køn meget feminint – eller maskulint for den sags skyld, da det afspejler en dyrkelse af nogle værdier, som mange elever har taget afstand fra i deres valg af htx. Her er de ikke for at fnise eller gå op i mode med veninderne – men for at dyrke deres interesse for teknik og naturvidenskab.

Hvad er htx?

"Er htx ikke der, man går, hvis man vil være smed?". Dette spørgsmål møder mange af de piger, der har valgt at starte på uddannelsen efter folkeskolen. Da kun 20 procent af eleverne på htx er piger, skal pigerne i højere grad end drengene kunne begrunde deres lidt utraditionelle uddannelsesvalg. Set i dette lys er det måske ikke så mærkeligt, at pigerne orienterer sig mere på nettet og i informationsmateriale end drengene. Når tante Gerda stiller håndværker-spørgsmålet, skal de nemlig have et svar parat, så de kan forklare, at htx er en gymnasial uddannelse. Selvom htx har været en del af det gymnasiale landskab siden 1991, er der stadig mange, der forbinder htx med en erhvervsuddannelse på teknisk skole – hvilket højst sandsynligt har noget at gøre med, at htx tidligere har delt adresse med teknisk skole. I dag er billedet mere broget, og htx deler mange steder bopæl med hhx, som er den anden erhvervs-gymnasiale uddannelse.

Htx eller det tekniske gymnasium, er en teknisk og naturvidenskabelig uddannelse, hvor fag som matematik, kemi, fysik, biologi og teknologi er obligatoriske fag, mens tysk, religion, historie og oldtidskundskab er fraværende. Med en htx sporer du dig således mod en naturvidenskabelig eller teknisk videregående uddannelse, men udelukkes dog ikke fra de humanistiske uddannelser. En ganske stor del af eleverne fortsætter dog på en teknisk eller naturvidenskabelig videregående uddannelse.

Lækre piger vælger stx

Som pige på htx har du således i dit valg af uddannelse taget afstand fra mainstreampige-kulturen, som den afspejles på stx og hhx. Spørgsmålet imidlertid, hvorvidt der rent faktisk er plads til alle typer piger på htx, eller om det blot er der, man søger hen, hvis man er en af de piger, der ikke vælger de øvrige gymnasiale uddannelser.

"Fordi at de fleste piger godt kan lide at være dullede, vælger de stx. De siger at htx er for nørder, og det gider de ikke" (Pige 1.g.)

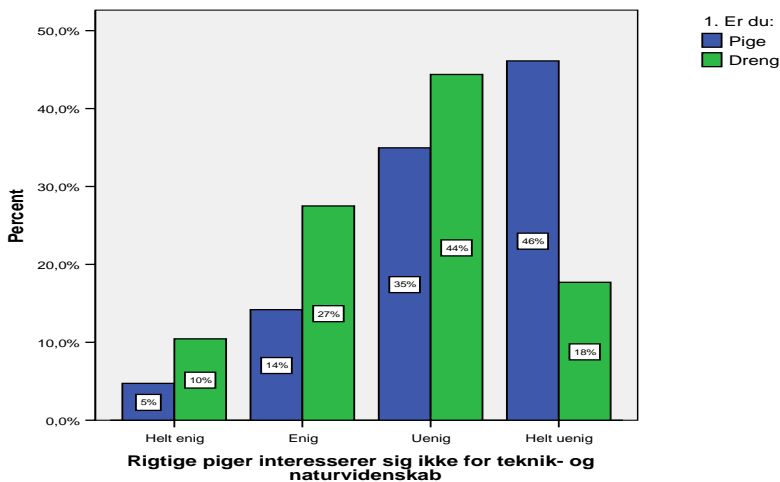
På htx har vi således under vores besøg på skolerne ikke mødt mange piger i mærketøj med lip-gloss og kavaler gang, eller for den sags skyld meteroseksuelle eller pumpede fyre. Og hvad så, vil læseren måske spørge? Er det ikke godt, at der også er et sted for dem, der netop ikke ønsker moderæs og faktisk tager afstand fra de mange seksualiseringstendenser i samfundet?

Spørgsmålet er svært at besvare entydigt, for på den ene side er det selvfølgelig herligt, at htx kan være et valg for dem, der ønsker en modkultur til pige-kulturen på de øvrige gymnasiale uddannelser. På den anden side er det et problem, hvis det ekskluderer piger, der rent faktisk interesserer sig for teknik og naturvidenskab, men samtidig agerer og ser ud på en anden måde.

Rigtige piger interesserer sig ikke for teknik og naturvidenskab

I spørgeskemaet lød et spørgsmål: "Hvorfor tror du, der er færre piger end drenge på htx?" En af de elleve afkrydsningsmuligheder lød: "Rigtige piger interesserer sig ikke for teknik og naturvidenskab". Det er 37 procent af drengene og 19 Procent af pigerne enige i (se figur 1).

Figuren rejser nogle interessante spørgsmål om htx-drengenes normer og forestillinger om, hvad "en rigtig pige" er og interesserer sig

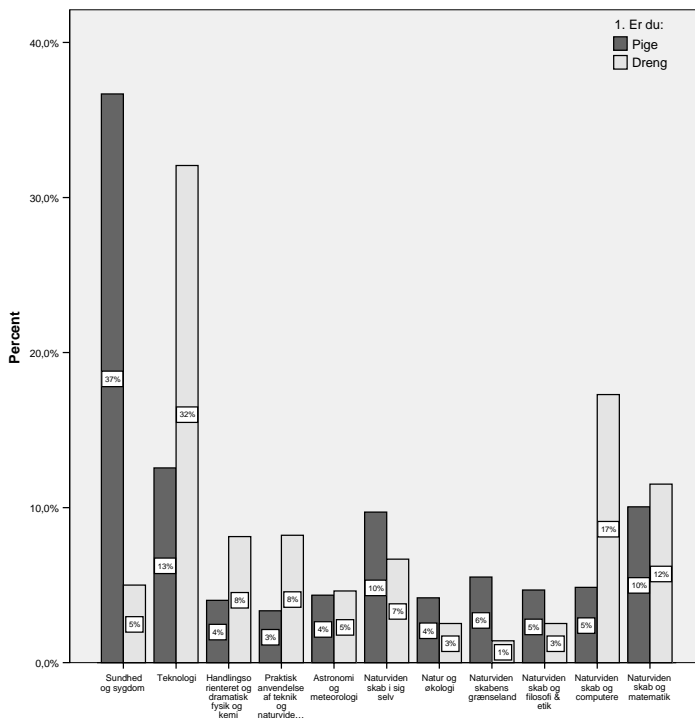
for – og ikke mindst hvilke konsekvenser disse normer og forestillinger konkret får for pigerne på htx. Det er dog ikke kun drengene, der bærer disse normer og forestillinger. Omkring hver femte pige på htx er ligeledes enig i, at ”rigtige piger” ikke interesserer sig for naturvidenskab. Pigerne normer og forestillinger om, hvad rigtige piger er – og om det er efterstræbelsesværdigt at være en ”rigtig pige” – kan give et indtryk af nogle af de overvejelser, som må foregå, når piger skal vælge gymnasial uddannelse.

Pigerne stortrives

Vi kender alle diskursen om, at piger og teknik er som dag og nat. Men faktisk stortrives pigerne på htx. 98 procent af pigerne er enten meget tilfredse eller tilfredse med htx. 52 procent af

pigerne er ”meget tilfredse”, mens det samme tal for drenge er 42 procent. Der er heller ikke noget, der tyder på, at pigerne er hægtet bagud rent fagligt. Flere piger end drenge oplever det som ”ikke svært at følge med”, og i de tekniske og naturvidenskabelige fag oplever lige mange piger og drenge at klare sig godt. Lidt flere drenge end piger oplever imidlertid, at de klarer sig meget godt, hvilket kan være et udtryk for de faktiske forhold eller, at pigerne selvurdering er mere kritisk.

Ser man på eksamens- og årskaraktererne for fysik for 2006 får pigerne højere karakterer end drengene i den mundtlige eksamen og den skriftlige årskarakter, mens drengene scorer højere end pigerne i den skriftlige eksamen og

20. Hvilken form for naturvidenskab interesserer dig mest? (Du må sætte ét kryds. Læs alle svarene med eksempler igennem inden du besvarer spørgsmålet)

den mundtlige årskaraktter. Der er således ingen afgørende karaktermæssige forskelle på piger og drenges faglige formåen.

Abstrakte og filosofiske piger

Figur 2 viser piger og drenges primære interesse for naturvidenskab. Her fremgår det til gengæld, at der er afgørende forskel på piger og drenges faglige orienteringer. Hvor 37 procent af pigerne interesserer sig for sundhed og sygdom, har kun 5 procent af drengene denne interesse. Omvendt er 32 procent af drengene primært interesseret i teknologi, mens det samme gælder for 13 procent af pigerne. Da figuren kun viser den primære interesse, kan der imidlertid sagtens være flere drenge, der reelt også interesserer sig for sundhed og sygdom.

Når vi spørger til, hvad eleverne bedst kan lide ved teknik- og naturvidenskab, ses også interessante kønsforskelle. Samlet tegnes et billede af htx-elever, der lægger vægt på det eksperimenterende og kreative. Men pigerne er mere orienteret mod det abstrakte, menneskelige og filosofiske i naturvidenskaben, mens drengene mere trækker i retning af det konkrete og eksakte.

Elevernes interesser stemmer ganske godt overens med de fremtidige uddannelsesønsker, eleverne angiver i spørgeskemaet. Drengens primære uddannelsesdrøm er at læse til civilingeniør, hvilket angives af 31 procent af drengene. Pigerne er lidt mere spredte i deres uddannelsesønsker. 14 procent vil gerne læse medicin, 15 procent drømmer om en mellem-lang videregående uddannelse, mens 13 procent ønsker en at læse en anden naturvidenskabelig uddannelse på universitetet. Set i det lys vil flere piger på htx ikke løse den manglende tilgang til ingeniøruddannelserne, hvis de bibeholder deres nuværende fremtidsplaner.

Flere piger? Nej tak siger pigerne – gerne siger drengene.

Drengene på htx vil gerne have flere piger på uddannelsen. Hele 78 procent svarer ja til, at det ville være godt med flere piger. Måske fordi det vil kunne danne udgangspunkt for et ungdomskulturelt miljø, der ligner miljøerne på de øvrige gymnasiale uddannelser. Pigerne er mere skeptiske, og kun 23 procent af pigerne ønsker flere piger på uddannelsen. Der kan findes forskellige forklaringer på denne skepsis. Det kan skyldes, at pigerne har det godt, som de har det. At de trives fagligt og socialt og ikke oplever, at flere piger vil forbedre deres trivsel.

En anden forklaringsmulighed er, at flere piger kan være lig med flere smarte piger, der ligner de pigetyper, som findes på de andre gymnasier, og som htx-pigerne måske netop har fravalgt i deres valg af htx. Flere af disse piger vil forstærke den pigekultur, som htx-pigerne oplever i folkeskolen og på de andre gymnasiale uddannelser, hvor pigerne i højere grad dyrker de feminine komponenter som "smart tøj og make-up".

Flere piger på htx vil set i det lys øge risikoen for, at der udvikles en pigekultur omkring sådanne pigeværdier, hvilket kan gøre det sværere for pigerne at forene deres køn med deres interesse for teknik- og naturvidenskab. Samtidigt ville der muligvis blive mindre plads til drengepigerne, der har masser af plads i den nuværende situation. Det ville muligvis også blive sværere at hvile i sig selv og samtidig få opmærksomhed fra drengene, blot fordi du er pige. Når der kommer flere piger, stiger behovet for at tage andre værktøjer i brug for at få drengenes opmærksomhed. Pigerne ville heller ikke opleve et fællesskab, blot fordi de er piger. De ville i højere grad danne fællesskaber om måderne at være pige på.

Om undersøgelsen

Artiklen bygger på empirien fra det igangværende forskningsprojekt "Htx, intelligensreserven og tek-natuddannelserne" som Center for ungdomsforskning foretager i samarbejde med Foreningen af Skoleledere ved de tekniske skoler og med støtte fra IDA og Undervisningsministeriet.

Undersøgelsen bygger dels på en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, samt observationer, Interviews med rektorer, lærere og elever. Undersøgelsen ledes af lektor Lars Ulriksen med deltagelse af professor Birgitte Simonsen og videnskabelig medarbejder Henriette Tolstrup Holmegaard. Projektet afsluttes i februar 2008.

Htx drengenes legeplads eller ulighedens sidste bastion?

Artiklen efterlader en diskussion om htx og kønsskævheden på uddannelsen. Andre steder i uddannelsessystemet fremstår drengene som de nye tabere med større frafald og lavere uddannelsesfrekvens. Set i det lys er det måske hensigtsmæssigt, at htx netop udgør et frirum for drengene, hvor en lige kønsrekruttering til uddannelsen ikke nødvendigvis er efterstræbel-sesværdig?

Omvendt er der internt i uddannelsen ingen tegn på, at pigerne skubber drengene af pinden, eller at flere piger på htx ville betyde flere piger på de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser, der skrigr på studerende. Flere piger

ville dog kunne bidrage til en mere mangfoldig faglig kultur på htx, hvor flere naturvidenskabelige interesser vil kunne varetages, da piger og drenge interesserer sig for forskellige dele af naturvidenskaben. Spørgsmålet står åbent, og bliver et af de temaer, forskningsprojektet inviterer til at debattere.

Henriette Tolstrup Holmegaard er cand.mag. i pædagogik og psykologi. Hun er ansat som videnskabelig medarbejder ved Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Danske unge er verdensmestre i at afslutte en videregående uddannelse i høj alder. Især mandlige universitetskandidater, der bliver sent færdige med uddannelsen, opnår en lavere årsløn end deres yngre kolleger. Sammen med effekten af færre erhvervsaktive år kan det akkumulerede indkomsttab over livsløbet nå op i flere millioner kroner.

Sent færdig, lav løn

Af Trond Beldo Klausen

Danmark figurerer – sammen med Island, Sverige og New Zealand – på toppen af OECD's oversigter over lande med en høj alder blandt de studerende på de videregående uddannelser. Og undersøger man udviklingen over tid, er tendensen klar: Gennemsnitsalderen er stigende. Mens en dimittend på de lange videregående uddannelser (kandidatuddannelserne) var 27,4 år i gennemsnit i 1971, havde gennemsnitsalderen nået 29,7 år i 2001.

For de mellemlange videregående uddannelser har udviklingen været endnu mere markant. Fra et gennemsnit på under 26 år i første halvdel af 70'erne havde dimittendalderen passeret 30 år i 2001.

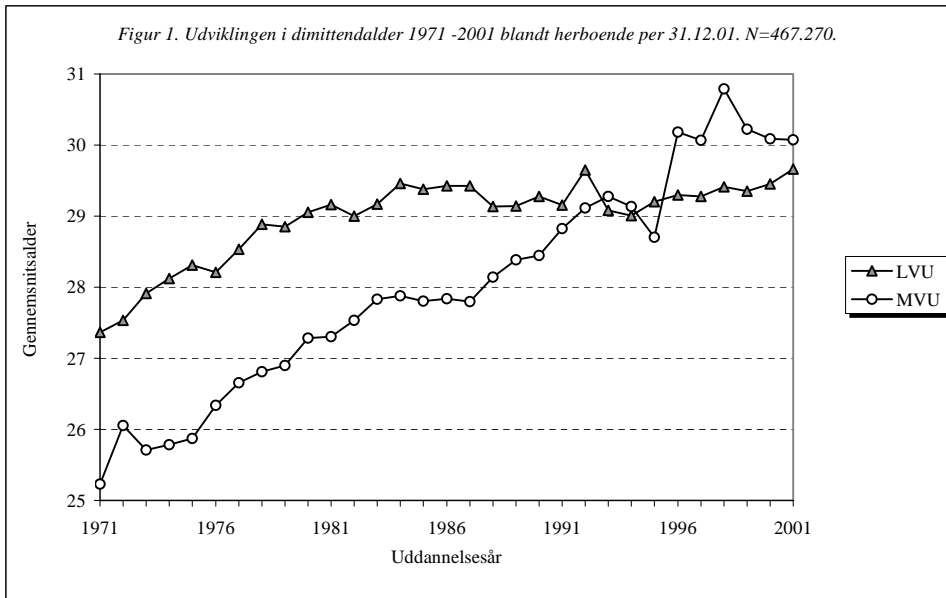
30-årsgrænsen brudt

I 70'erne var gennemsnitsdimittenden på de mellemlange videregående uddannelser omkring to år yngre end på de lange videregående uddannelser. Men fra 1980 har dimittendalderen på de to uddannelsesniveauer gradvist nærmet

sig hinanden, og i 1993 overhalede de mellemlange uddannelser for første gang de lange. I 1996 blev 30-årsgrænsen brudt – et niveau, som siden er opretholdt.

For de mellemlange uddannelsers vedkommende er en del af forklaringen utvivlsomt normeringen af uddannelsens længde. Uddannelsen er i sig selv blevet længere, og – ikke mindst – kravene til forkundskaber er med tiden blevet skrappe. Det er uundgåeligt, at dimittendalderen stiger, når en studentereksamen er blevet standardkravet for optagelse også på de mellemlange uddannelser.

De mellemlange videregående uddannelser er dog stadig af kortere varighed end de lange videregående uddannelser, så den højere gennemsnitsalder kan ikke alene forklares med normeringen af uddannelsernes længde. Livslang læring ikke hele forklaringen. Den generelle stigning i den gennemsnitlige

dimittendalder på alle uddannelser kunne skyldes en stigende grad af livslang læring. Den forøgede dimittendalder ville i så fald være et ikke-problem, hvis den udelukkende var et resultat af, at det er personer med en forudgående arbejdsmarkedskarriere, der (videre)uddanner sig. Fra et samfundsperspektiv kan det være svært at være imod, at folk bliver ved med at få uddannelsesmuligheder over livsløbet, det er ligefrem ønskeligt og nødvendigt på et fleksibelt arbejdsmarked som det danske.

Livslang læring forklarer dog kun en lille del af den forøgede dimittendalder. For forøgelsen i dimittendernes medianalder – medianalderen er alderen af den person, der befinder sig på midten i en befolkning, der er sorteret i stigende aldersrækkefølge – er næsten lige så stor som stigningen i gennemsnitsalderen i perioden 1971-2001.

Hvis stigningen i gennemsnitsalderen havde været større end stigningen i medianalderen, ville det have været en indikation på, at andelen, der gennemfører en mellemlang videregående

uddannelse i moden alder, er blevet større end tidligere. Men det er ikke tilfældet. Forøgelsen i gennemsnitsalderen skyldes i al hovedsag, at de studerendes alder generelt er stigende - ikke en væsentlig større andel af voksne studerende.

Senere studiestart, men hurtigere gennemførelse

Der kan være mange årsager til de studerendes højere gennemsnitlige dimittendalder. Det kan både skyldes forhold i uddannelsessystemet og de unges valg og prioriteringer forud for selve uddannelsen. På basis af statistikkerne kan man drage den konklusion, at en væsentlig del af forklaringen på den stigende dimittendalder skal findes i de unges prioriteringer forud for det endelige uddannelsesvalg. For parallelt med den stigende dimittendalder har gennemførelshastigheden været øgende på stort set alle uddannelser. De unge er således længere om at påbegynde uddannelsen, men gennemfører den hurtigere end tidligere. Det er dog stadig tale om forsinkelser på selve uddannelsen.

Hvorfor det er sådan, at dansk ungdom udskyder studiestarten, er for tiden genstand for en undersøgelse ved Centre for Comparative Welfare Studies på Aalborg Universitet. I den forbindelse er et repræsentativt udvalg af årets 3G'ere blevet interviewet om deres uddannelsesvalg, sabbatår og overvejelser om fremtidig karriere. En af hypoteserne er, at de studerende i stigende grad ønsker at tilegne sig arbejds-markedsrelevante kvalifikationer før studierne. I en globaliseret økonomi, hvor Danmark skal overleve på kreativitet og innovation, er det måske slet ikke en dårlig investering, hverken for samfundet eller for den enkelte, at de unge får erhvervs erfaring, en bredere horisont og kulturel kompetence, frem for blot at sidde flittigt ved skrivebordet. Men sabbatperioden kan naturligvis også være forårsaget af, at valg af uddannelse opfattes som så afgørende, at det er svært at bestemme sig.

Prisen for en højtuddannet befolkning?

Når det gælder forhold i uddannelsessystemet, som undersøgelsen blandt årets studenter også beskæftiger sig med, kan det f.eks. være uhen-sigtsmæssig dimensionering af uddannelsesfor-løb, mangelfuld vejledning eller problemer med at inkorporere praktikperioder i uddannelsen. Eller også kan det være en stivhed i systemet for meritoverførsel, som rammer dem, der skifter uddannelse. For vælger man et nyt spor, kan man blive nødt til at starte helt forfra. Desuden kan en øgende dimittendalder skyl-des en kompositionseffekt; dvs. at fag med en traditionelt høj dimittendalder kan have forøget deres andel af de studerende over tid. Eller det kan være en selektionseffekt forstået på den måde, at der i højere grad end før rekrutteres folk med svage forudsætninger for at gennem-føre et længerevarende uddannelsesforløb. Hvis det er tilfældet, kan man godt forestille sig, at regeringens ambitiøse mål om, at 50 procent af en ungdomsårgang skal tage en videregående

uddannelse, kan komme i konflikt med mål-sætningen om en lavere dimittendalder. En høj dimittendalder kan så at sige være den pris, man må betale, hvis man ønsker en højtuddannet befolkning.

Høj dimittendalder = lavere afkast

Dersom den høje dimittendalder er et resultat af, at de studerende bruger tiden på at tilegne sig relevante kvalifikationer uden for uddan-nelsessystemet forud for og under uddannel-sen, bør man kunne forvente, at det afspejles i kandidaternes lønniveau. Hvis ældre dimittender ikke opnår højere løn, vil det svække argumentet om, at man højner sin arbejdsmarkedsværdi ved at lave noget andet før og/eller ved siden af studierne.

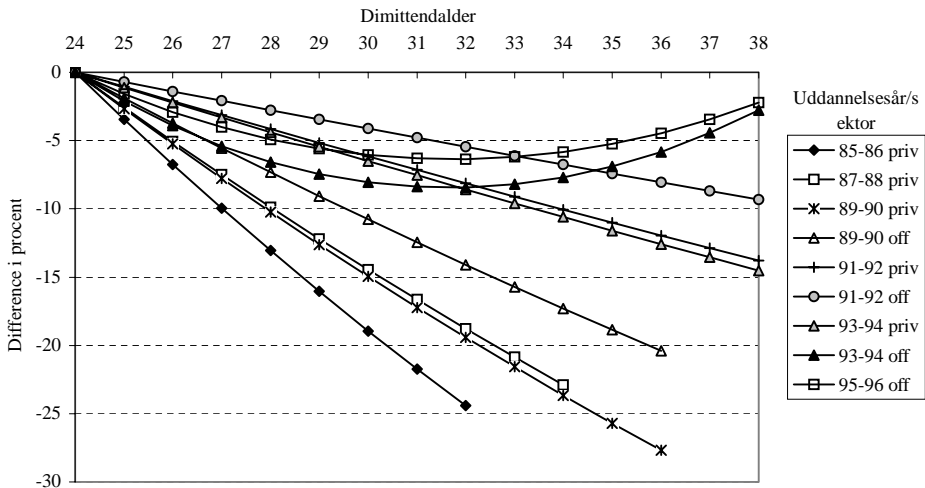
For at finde ud af, hvorvidt dette er tilfældet, undersøges årslønnen til alle universitetskandi-dater fra fødselsårgangene 1954 - 1971, der blev færdige med uddannelsen i perioden 1985-1996. Det drejer sig om 48.853 personer. I tillæg inklude-res 107.648 kandidater fra de mellemlange videregående uddannelser i samme periode. Datamaterialet kommer fra registre i Danmarks Statistik. Og der kontrolleres for en række andre faktorer, som både påvirker lønnen og kan hænge sammen med dimittendalder: Køn, sektor, anciennitet, arbejdstimer, arbejdsløshed, uddannelsestype, gymnasiekarakterer, social oprindelsesklasse og antal børn.

Det overordnede indtryk er, at en høj dimittend-alder ikke er gavnligt for privatøkonomien. Hver-ken for kvinder eller mænd, hverken for ansatte i den private eller i den offentlige sektor lønner det sig at blive sent færdig med studierne.

Især negativ effekt på universitetsuddan-nede mænd

Den negative økonomiske effekt af en høj dimit-tendalder er stærkest blandt universitetsuddan-

Figur 2. Gennemsnitsløn i 2001 efter dimittendalder og uddannelsesår. Mænd (LVU).

nede mænd i den private sektor. Og lønforskellen mellem dem, der var yngst og ældst, da de afsluttede en lang videregående uddannelse, bliver større, jo længere tilbage i tid uddannelsesstartspunktet ligger.

Forskellen er størst i blandt dimittenderne fra 1985-86. Den 30-årige "gennemsnitsdimittent" tjener i 2001 19 procent mindre end den 24-årige "drømmedimittent". For privatansatte mænd uddannet i perioden 1987-88 og 1989-90 er differencen ca. 15 procent i den 24-åriges favør. Blandt offentligt ansatte mænd fra 1989- og 1990-årgangen tjener den 30-årige 11 procent mindre end den 24-årige dimittent i 2001. Hvad de øvrige uddannelsesår angår, er differencen 4-8 procent. Man kan således slå fast, at der for mændenes vedkommende er en betydelig forskel mellem unge og ældre dimittender, også efter at der er kontrolleret for en række variable, der kan påvirke lønnen.

Blandt kvindelige universitetskandidater er sammenhængen mellem dimittendalder og løn for

en stor del ikke statistisk signifikant, men i de år- gange, hvor der er en signifikant sammenhæng, er det de unge, der tjener bedst.

Og når det gælder kandidaterne fra de mellem lange uddannelser er der ingen signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og løn i nogle af de uddannelsesår- gange, som her er undersøgt.

Værdiorientering og ambitionsforskelle

Hvis lønnen afspejler arbejdskraftens værdi, ser det i Danmark ikke ud til, at sideaktiviteter – i gennemsnit – øger dens værdi på arbejdsmarkedet. Ud fra en rent økonomisk betragtning er der i bedste fald tale om spild af tid. Undersøgelsen peger i retning af, at det snarere er livskvalitets- relevante kvalifikationer, der opnås gennem de aktiviteter, der forsinket studieafslutningen. Livet er andet end arbejde, så det er ikke nødvendigvis så ringe endda – man skal altså blot ikke gøre sig illusioner om, at kvalifikationerne er eftertragtede på arbejdsmarkedet.

.....

Det skal dog understreges, at en del af forklaringen på lønforskellen kunne være, at de unge dimittender er mere ambitiøse eller også i større grad vægtlægger materielle værdier. I så fald er dimittendalder en indikator på andre underliggende dispositioner, der i sig selv er afgørende for lønnen.

Variationen i ambitioner kan imidlertid forventes at være mindre i denne undersøgelse end i et gennemsnit af befolkningen. Det skyldes, at uddannelsesniveau og karakterer holdes konstant i analyserne; begge er faktorer, som kan forventes at korrelere med ambitionsniveauet.

Når det gælder værdier, er spørgsmålet, hvor sandsynligt det er, at de observerede lønforskel- le skulle kunne forklares med værdiforskelle. I udgangspunktet kan man forvente, at de unge, der ikke er så optaget af det materielle, i højere grad vil søge til de humanistiske uddannelser, som både har en relativt høj dimittendalder og lav løn. Og omvendt: De, der tager sigte på en godt betalt karriere, vil i højere grad vælge at blive jurist, økonom eller ingeniør, som har en lavere dimittendalder.

Undersøgelsen har imidlertid afdækket, at der er en sammenhæng mellem dimittendalder og løn på snart sagt alle uddannelsesområder. Fordi værdiorienteringerne formentlig er mere lige blandt kandidater inden et uddannelsesområde, end de er på tværs af uddannelser, forekommer det mindre sandsynligt, at værdiorienteringer alene skulle kunne forklare lønforskellen mellem ældre og yngre dimittender.

Mister 'sabbatisterne' kompetence?

Resultaterne tyder således på, at arbejdsgiverne ser et potentiale i de helt unge nyuddannede kandidater, selv om de ikke har meget andet at byde på end de uddannelsesmæssige kvalifikationer.

Årsagen kunne f.eks. være en forventning om, at

de unge, grundet færre familiære forpligtelser, har mulighed for at give karrieren fuld prioritet. De vil således kunne rykke hurtigere op i stillingshierarkiet.

Men man kan måske også stille spørgsmålet, om de ældste dimittenders lavere lønniveau blandt andet kunne skyldes, at kundskaberne fra gymnasiet bliver devalueret, hvis studenterne venter for længe med at påbegynde en videregående uddannelse. Det kan være fristende at drage en parallel til sportsverdenen, hvor det er helt indlysende, at to eliteidrætsudøvere på samme præstationsniveau som 19-årige ikke vil være på samme præstationsniveau som 22-årige, hvis den ene fortsatte med at træne og træne under hele perioden, mens den anden holdt pause i tre år. Mon der kan være tale om en sådan sammenhæng også i uddannelsesverdenen?

Trond Beldo Klausen er post.doc., ph.d. ved Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

Litteratur

Klausen, Trond Beldo (2006), Humankapital. Hvad betyder dimittendalder for indkomsten? Rockwool Fonden & Centre for Comparative Welfare Studies, Aalborg Universitet. Working paper 2006-37.

Klausen, Trond Beldo (2006), Højest løn til de unge dimittender. Aalborg, CCWS Working paper 2006-43.
Klausen, Trond Beldo (2006): Højest løn til de unge dimittender – især blandt mænd. Dansk Sociologi, 17,3/4, s.29-48.

Videnskabsministeriet (2005): Universitetsuddannelser i tal – Et historisk strejftog igennem mere end 100 år. http://www.ubst.dk/upload/statistik/2.1.universitetsuddannelser_i_historisk_perspektiv201205.pdf

Social ulighed har sundhedsmæssige konsekvenser. Ny bog retter skytset mod kampagner overfor unge, der reproducerer middelklassens kultur, normer og livsstil. Bibi Hølge-Hazelton fra Center for Ungdomsforskning rapporterer.

Et velrettet spark i bagdelen

Af Bibi Hølge-Hazelton

Bogens udgangspunkt er et forskningsprojekt om social ulighed i sundhed, hvori samtaler med efterskoleelever om deres hverdagsliv samt erfaringer med blandt andet sundhed og sygdomshåndtering indgår. Projektet viser en sammenhæng mellem de unges sociale og kulturelle kapitaler og deres muligheder for at opbygge sundhedsfremmende vaner.

Forfatterne foreslår på baggrund af resultaterne en ny forståelsesmodel og introducerer begrebet "sundhedskapital", der skal forstås som en ressource, der opbygges gennem opvæksten, og som har stor betydning for de unges fremtidige sundhed og "valg" af livsstil.

Bogen kan læses som et velrettet spark i bagdelen på det væld af individ- og adfærdsrettede kampagner, der bygger på middelklassens kultur, normer og livsstil, og som formidles i et væk til børn og unge. Tiltag der ofte producerer dårlig samvittighed og stigmatisering, særligt hos de børn og unge, der gennem opvæksten ikke

har opnået viden og erfaring til at handle, som de "gode råd" sundhedsområdet foreskriver.

Set fra et sundhedspædagogisk perspektiv er projektets fokus på betydningen af at fjerne ansvaret for risikoadfærd og en forringet sundhed fra de unge selv og i stedet rette blikket mod de processer, der ligger i reproduktionen af den sociale ulighed med sundhedsmæssige konsekvenser, meget væsentlig.

Bente Jensen, Kristian Larsen, Peter Koudahl og Gry Andsager (2007): *Ulighed i børn og unges sundhed*- set i lyset af social kapital. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag 186 sider, 179 kroner.

Bibi Hølge-Hazelton er lektor ved Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

.....

En ny grundbog i samfundsfag har set dagens lys. Maria Mark Andersen, der er studentermedhjælper ved Center for Ungdomsforskning, har set nærmere på bogen, der bl.a. stiller spørgsmålet:

Hvorfor lever vi, som vi gør?

Af Maria Mark Andersen

Hvorfor er samfundet, som det er, og hvorfor lever vi, som vi gør? Bogen Danmark i verden – grundbog i samfundsfag, skrevet af Villy Lauridsen, giver netop en god indføring i spørgsmål som disse.

Bogen henvender sig til studerende på htx, hhx, stx og hf, men kan derudover også være af relevans for handelshøjskoler, højskoler og seminarier.

Bogen indeholder 12 kapitler, som alle er med til at give den studerende et solidt grundlag for at forstå samfundets mekanismer og spilleregler. Hvert kapitel afsluttes med en række spørgsmål og opgaver, som giver de studerende mulighed for at overveje og gennemtænke det netop læste. Spørgsmålene og opgaverne kan bruges til selvstudium, gruppearbejde eller ved tavleundervisning.

Bogens mange afsnit og et let tilgængeligt sprog, gør den overskuelig og nem at give sig i kast med. Danmark i verden – grundbog i samfundsfag er rigt illustreret. Illustrationerne består af tabeller, figurer og billeder. Med løbende ordforklaringer i margenen af bogen samt et fyldestgørende stikordsregister fuldendes det, en lærebog skal indeholde.

Bogens kapitler giver samlet et fornuftigt indblik i den udvikling, som har sat sit præg på det samfund, vi konfronteres med i dag, og det påvises, hvordan teknologiens udvikling har sat sit præg på samfundets struktur.

Kapitel 1: Samfunds- og menneskesyn starter med en historisk indføring i menneskehedens store filosofiske problemer, dertil knyttes en kommentar til, hvordan virkeligheden, mennesket og verden opfattes. Forskellige samfunds- og menneskesyn præsenteres og sættes op imod hinanden.

Kapitel 2: Dannelse. I dette kapitel tilknyttes begreber som socialisering, kvalificering og kompetence. Der tages udgangspunkt i Kyrstein og Vestergaards dannelsesmodel og sættes fokus på forskellige kanalers påvirkning af socialisering og kvalificering. I dette kapitel spiller også den politiske rolle ind i forhold til emner som evaluering, livslang læring og individualisering. Blandt andre emner omtales også: Hverdagslivet, Familien og Arbejdet.

Kapitel 3: Familien giver en kort indføring i familiehistorien fra det feudale samfund til i dag. Der ses på kønsrollernes indflydelse på uddannelses- og erhvervsvalg samt på daginstitutionernes og mediernes rolle i familien. Derudover sættes der blandt andet fokus på kærlighed og samliv, skilsmisse og alternative familieformer.

Kapitel 4: Stratifikation, social arv og uddannelsessociologi. Den første del af dette kapitel omhandler stratifikationsmodeller, som bringer opkomsten af samfundsgrupper i menneskeheds historie fra ca. 60.000 år f.kr. til i dag i fokus. Trods et bevidst metodeproblem anvender Villy Lauridsen disse modeller til at forklare den formelle/reelle magt, der skiftede hænder fra periode til periode, og modellerne giver ligeledes indsigt i opkomsten af nye samfundsklasser og den teknologiske udvikling. Videre beskrives forskellige livsformer, og kapitlets sidste del omhandler social arv.

Kapitel 5: Arbejde. Kapitlet tager udgangspunkt i den industrialiserede, kapitalistiske verden, med en gennemgang af arbejdsbegrebet. Kapitlet sætter også fokus på arbejdsløsheden og afsluttes med et perspektiv på fremtiden, hvor Villy Lauridsen skitserer et alternativ, som kan være med til at løse arbejdsløshedsproblemet og de heraf følgende psykiske problemer.

Kapitel 6: Ideologi sætter fokus på ideologiskudviklingen og nødvendigheden af ideologiernes tilstedeværelse i et moderne kompliceret samfund, hvis vi skal have tilværelsen til at fungere. Størstedelen af kapitlet omhandler de politiske ideologier.

Kapitel 7: Det danske demokrati bringer Grundloven, Folketinget, Regeringen og Domstolen i fokus. Efterfølgende handler kapitlet om kommunalreformen. Yderligere sætter kapitlet også fokus på politiske partier og teorien om elitedemokratiet.

Kapitel 8: Demokrati og filosofi om demokrati. Hvad er demokrati, og hvad ligger der bag dette begreb? Spørgsmål som disse sættes der blandt andet fokus på i første del af dette kapitel. Efterfølgende gennemgås forskellige former for demokrati, og sidst i kapitlet fremsættes et fremtidsperspektiv – ”Den demokratiske utopi”.

Kapitel 9: Registrering, kontrol og overvågning sætter fokus på stigningen i registreringer af diverse oplysninger i takt med en voldsom voksende teknologisk udvikling. Derudover sættes der i kapitlet også fokus på edb teknologiens betydning for registrering og centrale problemstillinger tilknyttet registerlovgivningen, samt hvor grænsen for acceptabel registrering og kontrol kan trækkes.

Kapitel 10: Teknologi og samfund omtaler den teknologiske udvikling som en forudsætning for forbedringer af vores levevilkår men også den teknologiske udviklings medvirken til f.eks. øget arbejdsløshed, farlige arbejdsmiljøer og usunde fødevarer. Yderligere sættes der fokus på: Teknologiholdninger, Bioteknologi, Gensplejsning samt Etik og teknologi.

.....

Kapitel 11: Økonomi beskriver økonomiske situationer på mikro- såvel som på makroniveau. Kapitlet indeholder også et afsnit om økonomiske teorier, hvor der kort gives en indføring i de mest kendte af disse teorier.

Kapitel 12: Globalisering er titlen på boges sidste kapitel, der runder bogen af med at sætte fokus på en række emner og nøglebegreber, hvor globaliseringen har haft og stadig har indflydelse: Nationalstaternes afvikling/udvikling, Murens fald, Økonomi, Demokrati/medindflydelse, Uddannelse, Handlemuligheder og Migration

Med bogen Danmark i verden – grundbog i samfundsfag har Villy Lauridsen formået at skrive en bog, som vil kunne fange de studerende og give dem forståelse for vigtigheden i at forstå det samfund vi lever i, i dag. Bogen introducerer de områder, der er nødvendige for at kunne forstå opbygningen og funktionerne i vor tids samfund. Alt i alt er bogen en kompetent grundbog til den samfundsfaglige undervisning.

Willy Lauridsen (2006): Danmark i Verden. Grundbog i samfundsfag. Odense: Erhvervsskolernes Forlag

En ny bog sætter fokus på daginstitutionernes muligheder for at styrke børns livschancer. Mette Pless fra Center for Ungdomsforskning omtaler bogen.

Børn i lærende fællesskaber

Af Mette Pless

Flere af artiklerne i dette nummer af ungdomsforskning tematiserer den sociale ulighed, der viser sig tydeligt i unges uddannelsesvalg og -chancer i uddannelsessystemet.

I bogen *Social arv, pædagogik og læring* tematiserer Bente Jensen de samme problemstillinger men tager sit udgangspunkt meget tidligere – nemlig i daginstitutionernes mulighed for at styrke børns livschancer og muligheder uanset deres forudsætninger. I bogen belyses spørgsmålet om, hvem de udsatte børn er, og teoretiske indfaldsvinkler til social arv-problematikken gennemgås.

Bogens udgangspunkt er, at daginstitutionerne har fået en ny funktion som en del af en større samfundsmæssig læringsstrategi. De må i stigende grad betragtes som samfundets tidligste ”uddannelsessystem”. Derfor sættes spørgsmålet om børns livschancer i et lærings- og kompetenceperspektiv, og det undersøges, hvilke læringsstrategier der skal til for at integrere alle børn i lærende fællesskaber. I bogen

gennemgås den empiriske forskning, der findes om resultaterne af indsatser i forhold til udsatte børn, og der gives en række anbefalinger til, hvordan arbejdet med disse børn kan gribes an i institutionerne.

Bogen henvender sig til praktikere, konsulenter og politiske beslutningstager, der har med udsatte børn og familier at gøre i deres daglige arbejde, og til studerende og forskere på det socialpædagogiske område.

Bente Jensen (2007): *Social arv, pædagogik og læring*. København: Hans Reitzels Forlag

Mette Pless er Ph.d.-stipendiat ved Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

Center for Ungdomsforskning (CeFU) er en forskningsenhed ved Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Centrets formål er at analysere forhold omkring unges deltagelse i samfundet, og koordinere viden og faktuelle oplysninger om unge. Centret tager i sin forskning udgangspunkt i de unges livsstil og i de brydninger, som præger hverdagen i uddannelsesinstitutioner, demokratiske organisationer og på arbejdsmarkedet.

Center for Ungdomsforskning er udviklet som en ny konstruktion inden for universitetsverdenen. Centret er tæt knyttet til en forening med medlemmer fra forskellige centrale institutioner, organisationer og virksomheder i Danmark.

Center for Ungdomsforskning modtager gerne henvendelser fra alle med interesse i ungdomsforskning. CeFU hjælper også med henvisninger og rådgivning. Hvis det passer ind i vores profil og almene interesser, kan vi igangsætte både smalle, målrettede undersøgelser og større undersøgelser. Der er også mulighed for at samarbejde med CeFU gennem samfinansierede ph.d.-stipendier eller søge om medlemskab af foreningen bag CeFU. Endelig udfører vi også foredrags- og konsulentvirksomhed i begrænset og prioriteret omfang.

Foreningen Center for Ungdomsforskning's medlemmer er: Beskæftigelsesministeriet - BUPL (Forbundet for pædagoger og klubfolk) - Videnscenter for Ungdoms-pædagogik og Ungdomsdidaktik - Danmarks Idræts-Forbund - Dansk Industri - Dansk Metal - Dansk Ungdoms Fællesråd - Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger - Forsvarets personaletjeneste - Frie Kostskolers Fællesråd - Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd - GODA (Foreningen Gode Alkoholdninger) - Gymnasieskolernes Lærerforening - HK-Danmark - Københavns Kommune, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen - Novo Nordisk A/S - Rigspolitiet - Socialministeriet - 3F (Fagligt Fælles forbund) - Uddannelsesnævnet - Undervisningsministeriet - TrygFonden - UU-centrene region Sjælland - UU-netværk 9, UU-midtjylland, UU København og UU'erne Region Sjælland.

REDAKTØREN

Stopklodser

Af Niels Ulrik Sørensen

TEMA: UNGE, ULIGHED OG UDDANNELSE

Sårbare og udsatte

Af Niels Ulrik Sørensen

Ulighed i uddannelse binder i nye kulturelle barrierer

Af Lars Olsen

Statistisk indblik: Lige uddannelse; ulige løn

Af Trond Beldo Klausen

Realistiske drømme om fremtiden

Af Mette Pless og Noemi Katznelson

Statistisk indblik: Mor og far bestemmer

Af Trond Beldo Klausen

Interesserer rigtige piger sig for teknik og naturvidenskab?

Af Henriette Tolstrup Holmegaard

Statistisk indblik: Sent færdig, lav løn

Af Trond Beldo Klausen

BOGOMTALER

Et velrette spark i bagdelen

Af Bibi Hølge-Hazelton

Hvorfor lever vi, som vi gør

Af Maria Mark Andersen

Børn i lærende fællesskaber

Af Mette Pless

CENTER FOR UNGDOMSFORSKNING

Learning Lab Denmark // DPU // Aarhus Universitet // Tuborgvej 164 // DK-2400 Kbh. NV

tel +45 88 88 99 33 // fax +45 88 88 99 28 // cefu@lld.dk // www.cefu.dk